

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Dominika Laušmanová

**Řešení mezinárodních sporů – vybrané
aspekty**

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: doc. JUDr. Vladimír Balaš, CSc.

Katedra mezinárodního práva veřejného

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 9. dubna 2018

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce má 154 054 znaků včetně poznámek pod čarou a mezer.

Dominika Laušmanová

V Praze dne 9. dubna 2018

Ráda bych touto cestou poděkovala svému vedoucímu, doc. JUDr. Vladimíru Balašovi, CSc., za ochotu, trpělivost, náměty a rady, které mi poskytl při psaní této diplomové práce. Dále bych ráda poděkovala své rodině a blízkým za podporu po celou dobu mého studia.

OBSAH

Seznam použitých zkratk	5
ÚVOD	6
1 Mezinárodní spor a povinnost řešit spory pokojným způsobem	8
1.1 Vymezení mezinárodního sporu.....	8
1.2 Povinnost států řešit spory mezi sebou a povinnost řešit spory pokojným způsobem	8
2 Vývoj řešení mezinárodních sporů	12
3 Zásada pokojného řešení sporů a její vztah k některým ostatním zásadám mezinárodního práva veřejného	16
4 Způsoby řešení mezinárodních sporů – diplomatické a judiciální	19
4.1 Vyjednávání	21
4.2 Dobré služby.....	27
4.3 Zprostředkování	29
4.4 Vyšetřovací komise.....	30
4.5 Smírčí řízení.....	34
4.6 Rozhodčí řízení.....	37
4.6.1 Některá zvláštní rozhodčí řízení.....	42
4.6.1.1 Rozhodčí tribunál pro mořské právo.....	42
4.6.1.2 Rozhodčí řízení při rozhodování investičních sporů.....	43
4.7 Soudní řízení.....	46
4.7.1 Mezinárodní soudní dvůr	47
4.7.1.1 Sporné řízení před Mezinárodním soudním dvorem.....	49
4.7.1.2 Posudky Mezinárodního soudního dvora.....	53
5 Zprostředkování	55
5.1 Metody mediace	55
5.2 Mediátoři	58
5.3 Výsledek mediace	59
5.4 Kdy není mediace možná.....	60
5.5 Spor o průliv Beagle	61
5.5.1 Pozadí sporu	61
5.5.2 Proces mediace sporu	63
5.5.3 Shrnutí případu průliv Beagle	65
ZÁVĚR	67
Seznam použitých zdrojů	71
Abstrakt	77
Abstract	78

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

ICSID	Mezinárodní středisko pro řešení investičních sporů
MSD	Mezinárodní soudní dvůr
OSN	Organizace spojených národů
SDMS	Stálý dvůr mezinárodní spravedlnosti
SN	Společnost národů
SRS	Stálý rozhodčí soud

ÚVOD

Mezinárodní vztahy byly dlouhou dobu oblastí, kde dominovaly státy, jejichž hlavním cílem bylo zajištění vlastního přežití a posílení vlastní moci. Neexistovala žádná nadřazená instituce, která by mohla řešit spory mezi státy, což znamená, že pokud bezpečnost a moc státu narušil jiný stát při sledování svých vlastních zájmů, nic státu nebránilo v tom, aby se chopil zbraní.

K určité proměně začalo docházet v průběhu 19. století, kdy státy začaly navazovat diplomatické vztahy. Ke zlomu však došlo až ve 20. století, které bylo poznamenáno hrůzami dvou světových válek. Hlavní prioritou mezinárodního společenství se tak stalo nejen zakotvení povinnosti mírového řešení sporů, ale i poskytnutí dostatečného množství nástrojů, pomocí kterých státy mohou konflikty řešit a rovněž jim i předcházet.

Tato diplomová práce se zabývá způsoby řešení mezinárodních sporů jak v současnosti, tak i v historii mezinárodního práva. Práce je rozdělena do pěti kapitol, které na sebe navazující systematicky a které se dále dělí na podkapitoly podle rozsahu dané tematiky.

První kapitola se zabývá vymezením mezinárodního sporu. Kromě uvedení definice a jejího původu je v této kapitole rovněž věnován prostor rozboru povinnosti států řešit spory mezi sebou a povinnosti řešit spory pokojnými prostředky.

Druhá kapitola této diplomové práce se pak věnuje historickému vývoji řešení mezinárodních konfliktů, zmiňuje mj. konání Haagských mírových konferencí, vznik Společnosti národů, Briand-Kellogův pakt, založení Organizace spojených národů i další důležité milníky, které měly vliv na současný vývoj. Na tuto kapitolu pak navazuje kapitola zabývající se rozbohem zásady pokojného řešení sporů a jejího vztahu k dalším zásadám mezinárodního práva veřejného.

Následující kapitola, která je zároveň nejrozsáhlejší, je věnována jednotlivým způsobům řešení mezinárodních sporů, tedy jak diplomatickým, tak i těm judiciálním. Každému způsobu je věnována samostatná podkapitola, která obsahuje stručný vývoj dané metody, porovnání s některými dalšími způsoby, jsou zmíněny výhody a nevýhody a zpravidla nechybí ani rozbor konkrétního případu (či případů), na kterém lze lépe pochopit uplatnění daného způsobu.

Vzhledem k tomu, o jak rozsáhlé téma se v případě způsobů řešení mezinárodních sporů jedná, pátá a zároveň poslední kapitola se podrobněji zaměřuje

na jeden vybraný způsob řešení mezinárodních sporů, kterým je zprostředkování neboli mediace. Kapitola se dále člení na jednotlivé podkapitoly zabývajícími se dílčími tématy. Po krátkém nastínění původu mediace a stručném úvodu do problematiky je věnován prostor jednotlivým metodám zprostředkování, které jsou porovnávány mezi sebou, stejně jako jejich využití v konkrétních případech. Následující podkapitoly se zaměřují na to, kdo může být zprostředkovatelem, jaká je jeho role v řešení konfliktů a co je výsledkem mediace. V neposlední řadě je pak jedna z podkapitol věnována rozboru konkrétního případu, a to sporu mezi Argentinou a Chile o oblast průlivu Beagle. Tento případ byl výjimečný nejenom délkou jeho trvání, kdy státy začaly spor aktivněji řešit až po více než osmdesáti letech, ale i délkou samotné mediace, která trvala více než šest let. Asi nejzajímavějším aspektem případu je však postava mediátora, kterým byl kardinál Antonio Samoré, pověřený vedením celého procesu samotným papežem.

V samotném závěru práce je pak obsaženo shrnutí poznatků autorky ohledně dané problematiky.

Tato diplomová práce má dvojí cíl. Tím prvním je obecná analýza jednotlivých způsobů pokojného řešení sporů a jejich porovnání. Tím druhým je pak rozbor vybraného způsobu, mediace, spolu s analýzou a zhodnocením jejího užití v případě argentinsko-chilského sporu.

Ke zpracování práce byla využita zejména metoda analýzy, metoda deskripce, komparace a rovněž i syntézy. Pro tvorbu této práce byly nejvyužívanějšími zdroji zjeména knižní publikace předních českých i zahraničních odborníků na mezinárodní právo veřejné, odborné vědecké články, soudní rozhodnutí či rozhodčí nálezy. Seznam použitých zdrojů je uveden na konci diplomové práce.

1 Mezinárodní spor a povinnost řešit spory pokojným způsobem

1.1 Vymezení mezinárodního sporu

Stálý dvůr mezinárodní spravedlnosti definoval spor v případě *Mavrommatis Palestine Concessions* z roku 1924 jakožto „*neshodu ohledně právní nebo faktické otázky, konflikt právních názorů nebo zájmů mezi dvěma osobami*“.¹ Mezinárodní spor pak představuje neshodu mezi dvěma subjekty mezinárodního práva. Spory mohou vyplývat z aplikace či interpretace určité normy, v takovém případě hovoříme o sporech právních. Rovněž mohou vzniknout v situaci, kdy je v důsledku postupu určitého státu dotčen mocenský zájem jiného státu. V tomto případě se jedná o spor politický.² Mezinárodní spory však takto nelze rozlišovat kategoricky. Spor právní není opakem sporu politického. Mnohé spory, které spadají do kategorie právních sporů, mohou mít pro strany zásadní politický význam. A naopak v některých sporech se strana může domáhat změny platného práva z důvodů, jež mají politickou povahu.³

Krom těchto dvou typů sporů se dále v mezinárodních vztazích mohou objevovat tzv. spory z výkonu diplomatické ochrany. Tyto spory vyplývají z určitého postupu státu vůči v zemi pobývajícím cizincům či jejich majetku, kterým se cítí být dotčený jejich domovský stát, a to za předpokladu, že o jejich ochranu má v konkrétním případě zájem.⁴

1.2 Povinnost států řešit spory mezi sebou a povinnost řešit spory pokojným způsobem

Na místě je položit otázku, zda mají státy povinnost spory mezi sebou řešit. Vzniku sporů se není možné vyhnout v žádném společenství. Spory tak přirozeně existují v rámci všech sociálních skupin, ať už se jedná o velmi malou sociální skupinu, jakou je třeba rodina, nebo jde o spor na úrovni států.

¹ *Mavrommatis Palestine Concessions (Greece v. Great Britain)*. Judgement. Permanent Court of International Justice. 1924.

² ČEPELKA, Č.; ŠTURMA, P. *Mezinárodní právo veřejné*. V Praze: C.H. Beck, 2008. Beckovy právnické učebnice, s. 533.

³ ONDŘEJ, J.; POTOČNÝ, M. *Mezinárodní právo veřejné: zvláštní část*. 6. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2011. Beckovy právnické učebnice, s. 360.

⁴ ČEPELKA, Č.; ŠTURMA, P. *Mezinárodní právo veřejné*. V Praze: C.H. Beck, 2008. Beckovy právnické učebnice, s. 533.

Ke sporům mezi státy tak může docházet v důsledku toho, že každý ze států přirozeně sleduje své vlastní zájmy a cíle, které však mohou být v konfliktu zájmů a cílů jiného státu. Pro spory mezi státy stejně jako pro spory mezi jakýmkoli jinými subjekty platí, že společnost bez sporů by se stala společností statickou, beze změny a vývoje. V praxi pak spory často nepředstavují sociální problém, a tak mohou být ponechány, aby se časem tak říkajíc vyřešily samy. Problémem se stávají, pokud jsou schopny narušit či přímo narušují veřejný pořádek. Ve většině národních právních řádů nalezneme komplexní postupy k rozpoznání a vyřešení sporů mezi subjekty v rámci daného státu.⁵

Subjekty se buďto mohou samy obrátit na orgány veřejné moci za účelem vyžádání pomoci z jejich strany, nebo v určitých případech mohou orgány veřejné moci zakročit z vlastní diskrece. V mezinárodním společenství je situace poněkud složitější a možnosti intervence v případě sporů mezi mezinárodními subjekty je více limitována. Ve většině případů je zákrok třetí strany do sporu vhodný či možný pouze v případě, že s tím obě (všechny) strany sporu souhlasí, nebo v případě, že spor eskaloval až do bodu, kdy přímo ohrožuje mezinárodní mír a bezpečnost. Nelze však opomenout ani situace, kdy je spor v podstatě ponechán bez finálního východiska, a to z důvodů, že by snahy o jeho vyřešení mohly danou situaci jen zhoršit a zvýšit napětí mezi stranami. Jako příklad zde lze uvést spor o Antarktidu, na kterou vznášá územní nároky dohromady sedm států.⁶

V souvislosti s otázkou položenou v úvodu této podkapitoly práce je na místě zmínit rozsudek Stálého dvoru mezinárodní spravedlnosti z roku 1923 týkající se sporu mezi Finskem a Ruskem ohledně Východní Karélie (*Status of Eastern Carelia*).⁷ Rozsudek stanovil, že žádný stát nemůže být donucen k předložení případného sporu s jiným státem třetí straně bez svého souhlasu.⁸ Zároveň však státy, které jsou členem Organizace spojených národů (což fakticky znamená všechny státy), mají podle čl. 33 Charty OSN povinnost usilovat o řešení sporu, jehož trvání by mohlo ohrozit mezinárodní mír a bezpečnost, a to za pomoci vyjednávání,

⁵ SHAW, M. N. *International Law*. 6. vyd. Cambridge: Cambridge University Press, 2008. s. 1010-1013.

⁶ Článek 4 odst. 3 Smlouvy o Antarktidě stanoví, že žádná akce či činnost po dobu platnosti smlouvy nebude podkladem pro prohlášení, podporování či popírání jakýchkoli národů týkající se územní svrchovanosti v Antarktidě a zároveň nevytvoří žádná práva na územní svrchovanost v Antarktidě.

⁷ BILDER, Richard B. *An Overview of International Dispute Settlement*, in O'CONNELL, M. E. *International dispute settlement*. Burlington, VT: Ashgate/Dartmouth, 2003, s. 13.

⁸ *Status of Eastern Carelia (Finland v. Russia)*. Judgement. Permanent Court of International Justice. 1923.

šetření, zprostředkování, řízením smírčím, rozhodčím nebo soudním, použitím oblastních orgánů nebo ujednání nebo jinými pokojnými prostředky podle vlastní volby. V následujícím článku Charty OSN je pak zakotvena pravomoc Rady bezpečnosti konat šetření o každém sporu či každé situaci, která by mohla spor vyvolat, aby určila, zda tento spor či situace může ohrozit mezinárodní mír a bezpečnost. Článek 35 Charty OSN zase umožňuje, aby takovéto spory či situace byly hlášeny Radě bezpečnosti nebo Valnému shromáždění ze strany jak státu, který je členem OSN, tak i ze strany státu, který členem OSN není. Podle čl. 36 může Rada bezpečnosti v každém stádiu sporu dle čl. 33 nebo situace obdobné povahy doporučit vhodné způsoby postupu či řízení. Zároveň pak Rada bezpečnosti přihlíží každému řízení pro řešení takového sporu.

Deklarace zásad mezinárodního práva týkající se přátelských vztahů a spolupráce mezi státy (*Declaration on Principles of International Law concerning Friendly Relations and Co-operation among States*, dále jen „Deklarace zásad přátelských vztahů“) z roku 1970, která byla přijata při příležitosti pětadvacátého výročí založení OSN, rovněž obsahuje zásadu, že mezinárodní spory mají být řešeny takovým způsobem, aby nedošlo k ohrožení mezinárodního míru a bezpečnosti.

Tento princip je pak vyjádřen i v rozsudcích Mezinárodního soudního dvora. Za zmínku stojí rozsudek sporu mezi Islandem a Velkou Británií (*Fisheries Jurisdiction Case*) z roku 1974⁹ či rozsudek sporu Německa s Dánskem a Nizozemskem z roku 1969 ohledně pevninské mělčiny v Severní moři (*North Sea Continental Shelf Cases*).¹⁰

Z výše řečeného jasně vyplývá, že státy mají povinnost řešit spory, které mohou ohrozit mezinárodní mír a bezpečnost. Co je ale méně zřejmé, je otázka, zda státy musí řešit i spory, které mezinárodní mír a bezpečnost neohrožují. Odkazem na článek 1 odst. 1, stejně jako čl. 33 Charty OSN dospějeme spíše k užšímu vymezení povinnosti řešit spory. Americký odborník na mezinárodní právo veřejné Robert B. Bilder ve svém Přehledu řešení mezinárodních sporů (*An Overview of International*

⁹ *Fisheries Jurisdiction (United Kingdom v. Iceland)*. Judgment. International Court of Justice. 1974.: „Governments of Iceland and the U.K. are under mutual obligations to undertake negotiations in good faith for the equitable solution of their differences [...]“

¹⁰ *North Sea Continental Shelf (Germany v. Denmark, Netherlands)*. Judgment. International Court of Justice. 1969.: „[...] the parties are under an obligation to enter into negotiations with a view to arriving at agreement, [...] this obligation is a principal which underlines all international relations [...]“

Dispute Settlement) považuje uložení povinnosti států řešit veškeré své spory jako zbytečné, neopodstatněné, a tedy i těžko implementovatelné.¹¹

¹¹ BILDER, Richard B. *An Overview of International Dispute Settlement*, in O'CONNELL, M. E. *International dispute settlement*. Burlington, VT: Ashgate/Dartmouth, 2003, s. 13.

2 Vývoj řešení mezinárodních sporů

Do 1. světové války bylo za přirozené právo každého státu považováno právo zahájit válku (tzv. *ius ad bellum*) a to nejen za účelem řešení sporů s jiným státem, ale i jako prostředek vymáhání nároků vůči jinému státu či jako způsob vedení zahraniční politiky. Své spory tak státy mohly řešit jak mírovými, tak i násilnými prostředky. Mírové prostředky řešení sporů tedy na rozdíl od současnosti byly pouze způsobem fakultativním. Je na místě zmínit, že současné mírové způsoby řešení sporů nejsou výdobytkem moderní doby, ale v určitých formách se objevovaly v historii. Výsledkem mediace, alespoň z části, byl kupříkladu i Vestfálský mír uzavřený v roce 1648 mezi Svatou říší římskou, Španělskem, Francií, Nizozemskem a Švédskem, který je považován za jeden z nejzásadnějších mezinárodněprávních dokumentů v historii novověké Evropy.¹²

Arbitráž pak byla zahrnuta jakožto způsob pokojného řešení sporů již v Jayově smlouvě (*Jay Treaty*) uzavřené mezi Spojenými státy americkými a Velkou Británií roku 1794. Smluvní strany se zavázaly, že veškeré budoucí konflikty budou řešit právě prostřednictvím rozhodčího řízení.¹³ Na tuto smlouvu pak navázaly i další arbitrážní tribunály vytvořené podle Smlouvy z Gentu z roku 1814 nebo smlouvy mezi Velkou Británií a Portugalskem z roku 1872. Obecně tedy ke konci 19. století došlo k rozmachu využívání arbitráže jakožto způsobu řešení sporů.¹⁴

V mezinárodním systému ale stále neexistovala žádná nadřazená instituce, a proto státy působily a jednaly na mezinárodním poli jako nezávislé entity. Formální diplomatické vztahy začaly státy navazovat až počátkem 19. století, kdy na Vídeňském kongresu v roce 1815 došlo ke kodifikaci určitých diplomatických norem.¹⁵

Války a s nimi spojené útrapy, jejichž vypuknutí hrozilo koncem 19. století, byly důvodem k uskutečnění Haagských mírových konferencí. První se konala roku 1899 z podnětu ruského cara. Mikuláš II. si uvědomoval, že Rusko si nemůže dovolit nové technologie nutné k vedení války, zároveň pak, že již nadále nelze ignorovat mírová hnutí, která se zformovala nejen napříč Evropou. Na první mírové konferenci v

¹² O'CONNELL, M. E. *International dispute settlement*. Burlington, VT: Ashgate/Dartmouth, 2003, s. xix.

¹³ Tamtéž, s. xxi

¹⁴ WAISOVÁ, Š. *Řešení konfliktů v mezinárodních vztazích*. V Praze: Vydavatelství Aleš Čeněk, 2011, s. 18-20.

¹⁵ Tamtéž, s. 21.

Haagu se sešli delegáti 26 států, přičemž výsledkem jejich jednání byla první Haagská úmluva sestávající se z 3 hlavních smluv a 3 dalších deklarácí.¹⁶ Jednou z nich byla i Úmluva o pokojném řešení mezinárodních sporů, která zakotvovala zřízení Stálého rozhodčího soudu stejně jako pravidla pro vedení dobrých služeb, mediace a vyšetřovací komise. Vyšetřovací komise poté byla úspěšně užita při řešení sporu mezi Británií a Ruskem v roce 1906, což podpořilo další rozvoj procesů pokojného řešení sporů a zároveň dalo podnět k uspořádání druhé Haagské mírové konference o rok později. Na této mírové konferenci se delegáti Velké Británie, stejně jako už o sedm let dříve, pokusili o prosazení myšlenky mezinárodního soudu, který by měl pravomoc řešit spory mezi státy, ale opět bezvýsledně. Myšlenka však zaujala jednoho z delegátů Spojených států amerických Elihu Roota, aby ji prosadil na vlastním kontinentu a dal tak podnět ke vzniku prvního soudního orgánu pro řešení sporů mezi státy – Středoamerický soudní dvůr (*Central American Court of Justice*), který pak svou činnost vykonával po dobu 10 let.¹⁷

Důležitý historický mezník pak představoval rok 1920, kdy došlo k založení Společnosti národů, jejíž Pakt byl součástí mírových smluv na jednáních v Paříži. Ve stejném roce došlo rovněž ke zřízení Stálého dvoru mezinárodní spravedlnosti na základě čl. 14 Paktu Společnosti národů, který uložil Radě přípravu Statutu soudu. Svou činnost soud zahájil v roce 1922, naposledy pak zasedal v roce 1939, kdy byl v důsledku okupace Nizozemska nacistickými vojsky donucen opustit Haag a přesídlit do Ženevy, kde ale nadále v činnosti nepokračoval. Za 18 let své existence přijal 88 rozhodnutí – 31 rozsudků, 27 posudků a 30 soudních nařízení. Na jeho činnost pak v roce 1946 navázal Mezinárodní soudní dvůr.¹⁸ Pakt Společnosti národů dále obsahoval poměrně široký výčet způsobů řešení konfliktů, možnost jejich řešení však byla omezena vzhledem k tomu, že Společnost národů nedisponovala ozbrojenými silami a ani nezavazovala členské státy Společnosti národů, aby své vojenské síly poskytly k vynucování vůle Společnosti národů.¹⁹

¹⁶ONDŘEJ, J. *Význam Haagské mírové konference z roku 1899 pro vývoj práva ozbrojených konfliktů. Mezinárodní vztahy* [online]. 2000, s. 29-35 [cit. 2018-02-12]. Dostupné z: <https://mv.iir.cz/issue/view/108>.

¹⁷O'CONNELL, M. E. *International dispute settlement*. Burlington, VT: Ashgate/Dartmouth, 2003, s. xxi.

¹⁸ČEPELKA, Č.; ŠTURMA, P. *Mezinárodní právo veřejné*. V Praze: C.H. Beck, 2008. Beckovy právnické učebnice, s. 556-557.

¹⁹O'CONNELL, M. E. *International dispute settlement*. Burlington, VT: Ashgate/Dartmouth, 2003, s. xxiii.

Ius ad bellum bylo úplně zrušeno až Briand-Kelloggovým paktem z roku 1928. Tento pakt byl vůbec první multilaterální mezinárodní dohodou, která zakazovala použití ozbrojené síly jakožto způsob řešení mezinárodních sporů. Vzhledem k absenci donucovacích prostředků ovšem pakt nebyl de facto účinný, na jeho koncepci však navázala Charta Organizace spojených národů.²⁰ Navzdory tomu, že mezinárodní společenství mělo k dispozici různé způsoby pokojného řešení sporů, nedokázalo zabránit vypuknutí druhé světové války; po jejím skončení tak snahy o zakotvení povinného řešení sporů mírovými prostředky jen vzrostly.

Organizace spojených národů zákaz hrozby silou či použití síly vůči jinému státu zakotvila v čl. 2 odst. 4 Charty OSN. Původní právo státu na válku, které v sobě zahrnovalo rovněž subjektivní právo státu zahájit útočnou válku, tak zůstává nadále jen ve formě práva na obrannou válku. Charta OSN dovoluje státům použít vojenskou sílu jen ve třech případech – při účasti na vojenské akci proti útočníkovi na základě rozhodnutí Rady bezpečnosti (čl. 50 Charty OSN), dále při účasti na vojenské akci proti útočníkovi pod záštitou regionální organizace, která k tomu byla zmocněna Radou bezpečnosti (čl. 53 odst. 1 Charty OSN), a v neposlední řadě právě v případě individuální či kolektivní sebeobranu proti ozbrojenému útoku ze strany jiného státu (čl. 51 Charty OSN).

Vůle řešit spory mírovými prostředky dále rostla i po přijetí Charty OSN, a tak postupně došlo k uzavření dalších dohod, které obsahovaly klauzule zavazující strany k předložení případných sporů k rozhodnutí Mezinárodnímu soudnímu dvoru. Postupně došlo k vytvoření i nových soudních orgánů a tribunálů, mimo jiné Evropského soudu pro lidská práva v roce 1950, Meziamerického soudu pro lidská práva v roce 1979, Mezinárodního soudu pro mořské právo v roce 1982 nebo speciálního arbitrážního tribunálu ustanoveného na základě Alžírských dohod k vyřešení sporů mezi Íránem a USA pramenících z Íránské islámské revoluce v roce 1979.²¹ Spolu s tím, jak rostl vliv Mezinárodního soudního dvora (ale i ostatních mezinárodních soudních orgánů), se však pomalu vytrácely některé další způsoby pokojného řešení sporů, konkrétně pak vyšetřovací komise a smírčí řízení. Ale i

²⁰ ONDŘEJ, J.; POTOČNÝ, M. *Mezinárodní právo veřejné: zvláštní část*. 6. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2011. Beckovy právnické učebnice, s. 448-450.

²¹ O'CONNELL, M. E. *International dispute settlement*. Burlington, VT: Ashgate/Dartmouth, 2003, s. xxiv.

Mezinárodní soudní dvůr zažil roky bez jediného nového případu ve svém soupisu, stejně jako Stálý rozhodčí soud zažil dokonce desetiletí bez aktivity.²²

Koncem 80. let a na počátku 90. let 20. století začalo docházet k postupnému odstraňování překážek kooperace mezi mezinárodními subjekty vzniklých v důsledku studené války. Zároveň pak z důvodů postupující globalizace došlo ke vzniku nových soudních či rozhodčích orgánů, nových procedur k řešení sporů pokojným způsobem. Obchodní spory mezi státy či mezinárodními společnostmi tak začaly být běžně řešeny za pomoci rozhodčího řízení buďto na základě Úmluvy o řešení sporů z investic mezi státy a občany druhých států (*Convention on the Settlement of Investment Disputes between States and Nationals of Other States*) nebo před rozhodčím ad hoc.²³ Stejně tak nelze opomenout rozhodovací praxi Orgánu pro řešení sporů (*Dispute Settlement Body*) Světové obchodní organizace, v jehož rámci se sestavují ad hoc panely,²⁴ Mezinárodní soud pro mořské právo pak již byl zmíněn výše.

Sir Robert Y. Jennings, profesor mezinárodního práva veřejného na univerzitě v Cambridge a bývalý soudce Mezinárodního soudního dvora, tak na samém sklonku 20. století vyjádřil v jedné ze svých esejí obavu před zvyšujícím se počtem mezinárodních soudů a tribunálů,²⁵ tedy před něčím, co je přímo pravým opakem situace, jaká panovala na mezinárodní scéně o pouhých sto let dříve při konání první Haagské mírové konference.

²² O'CONNELL, M. E. *International dispute settlement*. Burlington, VT: Ashgate/Dartmouth, 2003, s. xxv.

²³ Tamtéž, s. xxvi.

²⁴ ČEPELKA, Č.; ŠTURMA, P. *Mezinárodní právo veřejné*. V Praze: C.H. Beck, 2008. Beckovy právnické učebnice, s. 554.

²⁵ JENNINGS, R. Y. *The Proliferation of Adjudicatory Bodies: Dangers and Possible Answers*, in O'CONNELL, M. E. *International dispute settlement*. Burlington, VT: Ashgate/Dartmouth, 2003, s. 443.

3 Zásada pokojného řešení sporů a její vztah k některým ostatním zásadám mezinárodního práva veřejného

Zásadou pokojného řešení sporu se nelze zabývat bez zmínění zásady nepoužití síly, se kterou je pevně spjata. Jak vyplývá z Charty OSN, základní funkcí mezinárodního práva je udržení mezinárodního míru a bezpečnosti. Dle této zásady mají všechny státy povinnost vystříhat se v mezinárodním styku hrozby silou nebo použití síly jak proti územní celistvosti jiného státu, tak i jakýmkoli jiným způsobem neslučitelným s cíli OSN.²⁶ S touto povinností je pak spojena i povinnost vystříhat se ozbrojených represálií, tedy odvetných opatření s použitím vojenské síly, či zákaz okupovat vojensky území jiného státu. Od povinnosti států zdržet se použití síly nebo hrozby silou však musíme odlišit případy legálního užití síly, které už byly zmíněny v 1. kapitole této práce. Tyto případy představují výjimku ze zásady zákazu nepoužití síly.²⁷

V Chartě OSN je tato zásada přímo vyjádřena v čl. 2 odst. 4. Spojitost mezi zásadou nepoužití síly a zásadou pokojného řešení sporů je zdůrazněna jak v Deklaraci zásad přátelských vztahů nebo v Manilské deklaraci o mírovém urovnávání mezinárodních sporů z roku 1982 (dále jen „Manilská deklarace“), tak i v některých mezinárodních úmluvách, např. v čl. 5 Paktu Ligy arabských států z roku 1945, čl. I. Americké smlouvy o pokojném řešení sporů (dále jen „Pakt z Bogoty“) z roku 1948 nebo v Závěrečném aktu Konference o bezpečnosti a spolupráce v Evropě, který byl podepsán v roce 1975 v Helsinkách.²⁸

Zásada pokojného řešení sporů je dále spjata i s dalšími zásadami vyjádřenými v Chartě OSN, konkrétně se zásadou nevměšování, podle které nemá žádný stát či skupina států právo vměšovat se, ať už přímo či nepřímo, do vnitřních nebo vnějších záležitostí jiného státu. Jakákoli intervence týkající se záležitostí, o nichž má každý stát výsostné právo rozhodovat sám, tedy záležitosti povahy hospodářské, politické, sociální nebo kulturní, je považována za porušení mezinárodního práva. Ozbrojená intervence by pak byla považována za mezinárodní zločin.²⁹ Souvislost mezi

²⁶ SCHEU, H. Ch. *Úvod do mezinárodního práva veřejného*. Praha: Auditorium, 2010, s. 126.

²⁷ ONDŘEJ, J.; POTOČNÝ, M. *Mezinárodní právo veřejné: zvláštní část*. 6. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2011. Beckovy právnické učebnice, s. 4-5.

²⁸ *Handbook on the Peaceful Settlement of Disputes between States* [online]. New York: United Nations, Office of Legal Affairs, 1992 [cit. 2018-02-06], s. 3. Dostupné z: <<http://www.un.org/law/books/HandbookOnPSD.pdf>>.

²⁹ ONDŘEJ, J.; POTOČNÝ, M. *Mezinárodní právo veřejné: zvláštní část*. 6. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2011. Beckovy právnické učebnice, s. 6.

zásadou pokojného řešení sporů a zásadou nezasahování je taktéž zdůrazněna v preambuli Manilské deklarace nebo v čl. V Paktu z Bogoty.³⁰ V Manilské deklaraci je rovněž vyjádřena spojitost se zásadou svrchovanosti, nezávislosti a teritoriální integrity států, jak je vyjádřeno v jejím čl. 4. Hned v následujícím článku je zásada pokojného řešení sporů spojována i se zásadou dobré víry. Státům je tak uložena povinnost v dobré víře usilovat o nalezení rychlého a spravedlivého řešení sporů, a to za pomoci vymezených způsobů, kterým je dále věnován samostatný prostor v této práci.

Za související zásadu lze považovat i zásadu sebeurčení národů. Podrobení jakéhokoli národa cizí nadvládě je považováno za porušení základních lidských práv. Národy mají právo realizovat právo na sebeurčení bez vnějšího zasahování zřízením vlastního svrchovaného státu nebo svobodně rozhodnout o rozlišném politickém statusu. Státy pak mají povinnost vystříhat se jakékoli násilné akce, která zbavuje podrobené národy tohoto práva. Tato povinnosti platí přirozeně pro všechny státy, ale významnou roli má zásada zejména pro bývalé koloniální velmoci nebo státy mající nadvládu nad jinými národy.³¹

Nelze opomenout ani zásadu spravedlnosti. Zásada spravedlnosti je spolu se zásadami mezinárodního práva zmíněna v čl. 1 odst. 1 Charty OSN, který vymezuje cíle Organizace spojených národů, konkrétně „(...), aby pokojnými prostředky a ve shodě se zásadami spravedlnosti a mezinárodního práva bylo dosaženo úpravy nebo řešení těch mezinárodních sporů, které by mohly vést k porušení míru.“ Termín spravedlnost je dále zmíněn i v čl. 2 odst. 3, jenž stanoví, že „všichni členové řeší své mezinárodní spory pokojnými prostředky tak, aby ani mezinárodní mír a bezpečnost, ani spravedlnost nebyly ohrožovány.“

K samotné zásadě pokojného řešení sporů mezi státy lze říci, že je jednou z vůdčích zásad obsažených v Chartě OSN. Vyjádřena je mezi úvodními články Charty OSN (čl. 1 odst. 1 nebo čl. 2 odst. 3) a ukládá státům povinnost řešit své spory mírovými způsoby tak, aby nedošlo k ohrožení mezinárodního míru, bezpečnosti a spravedlnosti. Vyjádřena je však i v dalších mezinárodněprávních dohodách, kdy některé z nich už byly zmíněny výše.

³⁰ *Handbook on the Peaceful Settlement of Disputes between States* [online]. New York: United Nations, Office of Legal Affairs, 1992 [cit. 2018-02-06], s. 5-6. Dostupné z: <<http://www.un.org/law/books/HandbookOnPSD.pdf>>.

³¹ ONŘEJ, J.; POTOČNÝ, M. *Mezinárodní právo veřejné: zvláštní část*. 6. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2011. Beckovy právnické učebnice, s. 6.

Tato zásada byla dále rozšířena v Deklaraci zásad přátelských vztahů, která slouží k výkladu obecných zásad obsažených v Chartě OSN. Znění zásady pokojného řešení sporů je tak zde rozpracováno podrobněji. Co se týká vymezení pokojných prostředků řešení sporů, Charta OSN přiznává státům právo na svobodnou volbu prostředku, jehož prostřednictvím budou spor mezi sebou řešit. Zároveň ukládá státům povinnost snahy o brzké a spravedlivé urovnání vyvstalého sporu. Podle Deklarace zásad přátelských vztahů se pak mají státy vystříhat jakýchkoli jednání, které by vzniklý spor či situaci mohly zhoršit.

Zásada pokojného řešení sporů je rovněž vyjádřena v již zmiňované Manilské deklaraci či v Deklaraci o předcházení a odstranění sporů a situací, které by mohly ohrozit mezinárodní mír a bezpečnost, a o úloze OSN na tomto poli z roku 1988.³²

³² *Handbook on the Peaceful Settlement of Disputes between States* [online]. New York: United Nations, Office of Legal Affairs, 1992 [cit. 2018-02-06], s. 3. Dostupné z: <<http://www.un.org/law/books/HandbookOnPSD.pdf>>.

4 Způsoby řešení mezinárodních sporů – diplomatické a judiciální

Jak bylo zmíněno v předchozí kapitole, zásada pokojného řešení sporů je vyjádřena v čl. 2 odst. 3 Charty OSN, přičemž demonstrativní výčet pokojných prostředků je obsažen v čl. 33. Těmito prostředky jsou vyjednávání („*negotiation*“), vyšetřovací komise („*inquiry*“), zprostředkování („*mediation*“), smírčí řízení („*conciliation*“), rozhodčí řízení („*arbitration*“), soudní řízení („*judicial settlement*“), a dále použití oblastních orgánů nebo ujednání („*regional arrangements or agencies*“) nebo i jiné pokojné prostředky dle vlastní volby („*other peaceful means of the parties' own choice*“). Strany sporu si mohou způsob, jakým budou spor řešit, vybrat dle vlastního uvážení, ale odstavec 2 stejného článku Charty OSN přiznává Radě bezpečnosti právo zasáhnout do výběru prostředku, a to doporučením určité konkrétní metody, pokud to uzná za vhodné.³³ Manilská deklarace v čl. I odst. 5 vyjmenovává stejné prostředky pokojného řešení sporů jako Charta OSN, ale navíc jako „jiný pokojný prostředek“ zmiňuje dobré služby („*good offices*“). Podle Manilské deklarace i dle Deklarace zásad přátelských vztahů pak mají státy volit prostředek co možná nejvhodnější vzhledem k okolnostem a charakteru sporu mezi nimi.³⁴

Metody řešení sporů se dělí na dvě hlavní skupiny. První skupinu tvoří metody diplomatické (někdy též nazývané poradní), kam patří vyjednávání, vyšetřovací komise, zprostředkování a smírčí řízení. Druhou skupinu pak tvoří metody judiciální (rovněž nazývané závazné), kam spadá mezinárodní rozhodčí řízení či mezinárodní soudní řízení. Navzdory tomu, že v posledních desetiletích narostl počet soudních orgánů a zároveň i počet případů, kterými se zabývají, jsou to právě diplomatické prostředky, které se v praxi používají nejčastěji. Mezi jejich výhody patří zejména větší míra flexibility, dále též skutečnost, že průběh řešení sporu je daleko více v rukách stran sporu a v neposlední řadě i menší nákladnost v porovnání s judiciálními prostředky.³⁵

³³ ČEPELKA, Č.; ŠTURMA, P. *Mezinárodní právo veřejné*. V Praze: C.H. Beck, 2008. Beckovy právnické učebnice, s. 532.

³⁴ *Handbook on the Peaceful Settlement of Disputes between States* [online]. New York: United Nations, Office of Legal Affairs, 1992 [cit. 2018-02-06], s. 7. Dostupné z: <<http://www.un.org/law/books/HandbookOnPSD.pdf>>.

³⁵ SCHEU, H. Ch. *Úvod do mezinárodního práva veřejného*. Praha: Auditorium, 2010, s. 126-127.

Zpravidla se diplomatickými metodami řeší spory politické, výsledkem jsou potom nezávazné závěry, které mohou strany sporu buďto přijmout či nikoli.³⁶ Diplomatické prostředky dále mohou být rozděleny podle toho, zda jsou s účastí či bez účasti třetí nezávislé strany, případně podle rozsahu funkce a pravomocí této třetí strany.³⁷ Bez účasti třetí nezávislé strany se rozumí přímé jednání mezi spornými stranami. Jednáním s účastí třetí nezávislé strany se rozumí řešení sporu za asistence třetího státu, osob, mezinárodních orgánů či organizací, které mohou po dohodě se spornými stranami poskytovat dobré služby, zprostředkování nebo účast na vyšetřovacím či smířčím řízení. Funkce třetích stran při urovnání sporu rovněž spočívá v tom, že se snaží o usnadnění navázání styku mezi spornými stranami, podávají jim informace o skutkových okolnostech sporu a zároveň mohou doporučit určitý obsah aspoň částečného urovnání (které však pro strany nebude závazné), anebo mohou doporučit i další vhodné metody pokojného urovnání sporu.³⁸

Judiciální prostředky řešení sporů se vyznačují zejména tím, že rozhodnutí přijatá v řízeních jsou pro strany právně závazná, ať už se jedná o nález mezinárodní arbitráže nebo rozsudek mezinárodního soudu. Závazný charakter získávají na základě předem sjednané smlouvy, v němž se strany zavázaly postoupit řešení sporu nestrannému orgánu, buďto soudnímu nebo arbitrážnímu, a jeho rozhodnutí se pak podřídí a vykoná. Strany se mohou od konečného rozhodnutí orgánu odchýlit pouze v případě vzájemné dohody. Odlišnosti mezi rozhodčím a soudním řízením jsou zejména organizačně-technického charakteru.

V případě, že se strany rozhodnou spor řešit prostřednictvím rozhodčího řízení, vybírají si zpravidla i osoby rozhodců na základě dvoustranné smlouvy. Sporné strany nesou veškeré náklady rozhodčího řízení. Oproti tomu v případě, že se strany rozhodnou pro soudní cestu urovnání, osoba soudce je dána na základě mnohostranné smlouvy – Statutu Mezinárodního soudního dvora. Náklady pak z velké části nese OSN.³⁹ Rozhodnutí mezinárodního soudního či arbitrážního orgánů ve většině případů bývají konečná a sporné strany nemají možnost se proti nim odvolat. Rovněž je na místě zmínit, že čl. 36 Charty OSN nebo čl. 36 Statutu

³⁶ ČEPELKA, Č.; ŠTURMA, P. *Mezinárodní právo veřejné*. V Praze: C.H. Beck, 2008. Beckovy právnické učebnice, s. 546.

³⁷ Tamtéž, s. 532

³⁸ ONŘEJ, J.; POTOČNÝ, M. *Mezinárodní právo veřejné: zvláštní část*. 6. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2011. Beckovy právnické učebnice, s. 359.

³⁹ ČEPELKA, Č.; ŠTURMA, P. *Mezinárodní právo veřejné*. V Praze: C.H. Beck, 2008. Beckovy právnické učebnice, s. 546-547.

Mezinárodního soudního dvora zdůrazňují, že judiciálními prostředky je vhodné řešit zejména spory právní.

Jak již bylo řečeno v předcházející kapitole, strany sporu mají právo svobodně zvolit, jaké metody při řešení sporu užijí. Strany si metodu řešení sporu volí po vzájemné dohodě buďto pro jednotlivý konkrétní spor, který již mezi nimi vyvstal, nebo pro spor jakékoli povahy, jež by mezi stranami mohl vzniknout v budoucnu. Strany tedy buďto uzavírají smlouvu o zvolené metodě řešení sporu, anebo ke smlouvě, kterou mezi sebou uzavírají ohledně jiných věcných otázek, připojí doložku o způsobu urovnání sporu, jenž by mohl vyvstat při interpretaci a aplikaci smlouvy. V případech, kdy mezi stranami sporu existuje smlouva o určité zvolené metodě urovnání sporu, se pak hovoří o obligatorním užití konkrétního vybraného prostředku.⁴⁰

4.1 Vyjednávání

Vyjednávání, někdy též nazývané přímé diplomatické jednání, existovalo už ve starověkých dobách. Výsledkem vyjednávání byla jedna z prvních známých mírových smluv na světě, kterou uzavřel Egypt s Chetitskou říší v roce 1274 př. n. l. po bitvě u Kadeše. Vyjednávání se postupně proměňovalo v souvislosti s tím, jak se vyvíjely mezinárodní vztahy – v různých formách existovalo v dobách Niccoló Machiavelliho, Ivana Hrozného, který v rámci své zahraniční politiky vysílal mise, své posly měli i králové českých zemí.⁴¹

Vyjednávání má zásadní postavení nejen v oblasti řešení mezinárodních sporů, ale i v jejich předcházení. Je to prostředek, který je tak v praxi využíván nejčastěji.⁴² Vyjednávání je často užito jako jednotný termín zahrnující v sobě jak vyjednávání (*negotiation*), tak i konzultaci (*consultation*). V mnoha ohledech si jsou tyto instituty velmi podobné, ačkoli lze mezi nimi nalézt odlišnosti.

K vyložení termínu vyjednávání je třeba opět zmínit případ *Mavrommatis Palestine Concessions* z roku 1924. Tento pojem byl definován v separátním vótu (*dissenting opinion*) soudce Moorea jako „*postup, pomocí kterého vlády států, uplatňujíc své nesporné pravomoci, řídí vztahy mezi sebou a zároveň projednávají,*

⁴⁰ ONŘEJ, J.; POTOČNÝ, M. *Mezinárodní právo veřejné: zvláštní část*. 6. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2011. Beckovy právnické učebnice, s. 359-360.

⁴¹ LACHS, M. *International Law, Mediation and Negotiation*, in O'CONNELL, Mary Ellen. *International dispute settlement*. Burlington, VT: Ashgate/Dartmouth, 2003, s. 55.

⁴² MERRILLS, J. G. *International Dispute Settlement*, 5. vyd. Cambridge University Press, 2011. s. 2.

upravují a urovnávají své neshody.⁴³ Profesor mezinárodního práva Charles Manga Fombad ve své eseji *Consultation and Negotiation in the Pacific Settlement of International Disputes* z této definice vyvozuje tři podstatné složky vyjednávání. Za prvé, jedná se o postup, který musí být uplatňován v mezích mezinárodního práva. Za druhé, poměrně široké vymezení termínu v sobě zahrnuje všechny formy vyjednávání, ať už se jedná o „ad hoc“, institucionální vyjednávání nebo vyjednávání bilaterální či multilaterální. A za třetí, vyjednávání je prostředkem jak obecných jednání či diskuzí, tak i urovnání potencionálních nebo již vyvstalých sporů.⁴⁴

Jak již bylo řečeno výše, vyjednávání v sobě často zahrnuje i termín konzultace. Konzultace může být, podobně jako vyjednávání, definována jako formální či neformální, ad hoc nebo institucionální, bilaterální či multilaterální prostředek diskuzí a rozhovorů s cílem řešit neshody. Konzultace se však odlišuje tím, že na rozdíl od vyjednávání stricto sensu, se zpravidla využívá v situacích a záležitostech potenciálně kontroverzních spíše než u již vyvstalých sporů. J. G. Merrills pak konzultaci chápe jako složku vyjednávání, konkrétně jako jeho prevenční část.⁴⁵

Někteří právní teoretici chápou vyjednávání za základní prostředek řešení sporů a považují za zavedené pravidlo obyčejového mezinárodního práva povinnost nejprve o všech vyvstalých sporech vyjednat, než se strany uchýlí k předložení sporu některému z mezinárodních soudů či tribunálů. K tomuto pohledu na vyjednávání lze opět zmínit případ *Mavrommatis Palestine Concessions*, jehož rozsudek přímo stanoví, že „Stálý dvůr mezinárodní spravedlnosti si plně uvědomuje důležitost pravidla, že pouze spory, které nemohou být vyřešeny vyjednáváním, mohou být předloženy Dvoru. Zároveň uznává, že dříve, než se spor může stát předmětem žaloby, musí se strany shodnout na jeho věcném obsahu prostřednictvím diplomatického vyjednávání.“⁴⁶

Tento názor však není všeobecně přijímán. V rozsudku případu *Chorzów Factory* Stálý dvůr mezinárodní spravedlnosti poukazuje na to, že ačkoli by bylo bezpochyby

⁴³ *Mavrommatis Palestine Concessions (Greece v. Great Britain)*. Judgment. Permanent Court of International Justice. 1924.: „(...) process by which Governments, in the exercise of their unquestionable powers conduct their relations with another and discuss, adjust and settle their differences.“

⁴⁴ FOMBAD, Ch. M. *Consultation and Negotiation in the Pacific Settlement of International Disputes*, in O'CONNELL, M. E. *International dispute settlement*. Burlington, VT: Ashgate/Dartmouth, 2003, s. 38.

⁴⁵ MERRILLS, J. G. *International Dispute Settlement*, 5. vyd. Cambridge University Press, 2011. s. 2.

⁴⁶ „(...) the Court realizes to the full importance of the rule laying down that only disputes which cannot be settled by negotiation should be brought before it. It recognizes in fact that before a dispute can be made the subject of an action of law, its subject matter should have been clearly defined by means of diplomatic negotiation.“

žádoucí, aby se státy před tím, než podniknou kroky vedoucí k soudnímu řízení, pokusily urovnat spor prostřednictvím vyjednávání, tato povinnost není v obecném mezinárodním právu vyjádřena. Podobně pak uvažoval i v případě rozsudku *Certain German Interests in Polish Upper Silesia*. Zůstává faktem, že jakýkoli mezinárodní tribunál bude brát v potaz, zda v předloženém případě dosud probíhaly snahy o konzultace a vyjednávání mezi stranami. Pro daný tribunál pak nebude ani tak zásadní, v jaké formě k jednání či konzultacím docházelo, jako spíš přístup a postoj k věci sporných stran. Státy pak zase nevyčerpání možnosti vyjednat často užívají jako argument při návrhu zamítnutí žaloby. Příkladem může být námitka Spojených států amerických proti žalobě ze strany Nikaragui v případě *Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua*.⁴⁷

Obecně však jsou konzultace i vyjednávání započínány stranami sporu dříve, než je spor řešen na vyšším stupni vzhledem k tomu, že je přirozeně výhodnější, aby byl spor vyřešen prostředky co možná nejsnazšími, nejrychlejšími a s co nejmenšími náklady a publicitou.⁴⁸ Povinnost vyjednat však může být pro strany sporu založena bilaterální nebo multilaterální smlouvou.⁴⁹ Jako příklad může být uveden článek 283 odst. 1 Úmluvy Organizace spojených národů o mořském právu z roku 1982, který stanoví, že v případě vzniku sporu mezi signatářskými stranami ohledně interpretace či aplikace Úmluvy, „mají tyto strany povinnost promptně přistoupit k výměně názorů ohledně jeho řešení vyjednáváním nebo jiným pokojným způsobem.“⁵⁰ V případě *German External Debts* bylo zdůrazněno, že pokud mají strany povinnost o sporu vyjednat, neznamená to, že mají povinnost dojít ke shodě či nalézt řešení, ale „znamená to, že musí vyvinout úsilí k tomuto cíli.“⁵¹ Nález rozhodčího orgánu týkající se sporu mezi Francií a Španělskem ohledně vod jezera Lanoux v Pyrenejích (*Lake Lanoux Arbitration*) pak stanovil, že „konzultace a

⁴⁷ PETERS, A. *International Dispute Settlement: A Network of Cooperational Duties* [online]. European Journal of International Law, 2003, [cit. 2018-02-28], s. 11. Dostupné z: <<http://www.ejil.org/article.php?article=401&issue=24>>

⁴⁸ FOMBAD, Ch. M. *Consultation and Negotiation in the Pacific Settlement of International Disputes*, in O'CONNELL, M. E. *International dispute settlement*. Burlington, VT: Ashgate/Dartmouth, 2003, s. 46-47.

⁴⁹ SHAW, M. N. *International Law*. 6. vyd. Cambridge: Cambridge University Press, 2008. s. 1015.

⁵⁰ „(...) the parties to the dispute shall proceed expeditiously to an exchange of views regarding its settlement by negotiation or other peaceful means.“

⁵¹ „(...) it does imply that serious efforts towards that end will be made.“

*vyjednávání mezi dvěma státy musí být skutečná a vedená v dobré víře a tedy nesmí být pouhou formalitou.*⁵²

Vyjednávání je prostředek, který může být užit pro řešení všech druhů mezinárodních sporů – politických i právních. K vyjednávání je třeba pouze stran sporu, zpravidla se ho tedy neúčastní, na rozdíl od všech ostatních způsobů řešení sporu, žádný třetí nestranný subjekt. Tyto strany pak mají průběh vyjednávání plně v rukou, a to v každé jeho fázi. Obecné mezinárodní právo nemá žádná pravidla o způsobech vyjednávání, strany sporu si tak mohou zvolit ten, který budou považovat za vhodný. Přesto se vyjednávání objevuje nejčastěji v určitých formách. Nejužívanější formou je diplomatické vyjednávání vykonávané prostřednictvím orgánů států pro mezinárodní styk, tzn. prostřednictvím diplomatických zástupců, ministrů zahraničních věcí, předsedů vlád a ve některých případech i hlav států. V závislosti na tom, zda se jedná o spor týkající se určitého odvětví, mohou v některých případech diplomatická jednání vést zástupci orgánů zodpovědných za tuto oblast, většinou tedy konkrétních ministerstev. V případě, že je takovéto vyjednávání neúspěšné, přechází z příslušných orgánů na orgán vyšší, zpravidla vládu.⁵³

Diplomatická vyjednávání mohou být vedena ústně nebo písemně, formou diplomatické korespondence. Pokud se spor týká většího množství států, obvykle se jejich zástupci účastní ústního jednání na mezinárodní konferenci nebo v rámci mezinárodní organizace, jejímiž jsou členy. Na poli takovéto mezinárodní organizace nebo při mezinárodní konferenci může být spor řešen i v případě, že klasické formy diplomatických jednání a korespondence nebyly účinné. J. G. Merrills upozorňuje na nevýhody jednání na summitech z důvodů velké publicity. Taková jednání jsou zpravidla zatížena velkými očekáváními ze stran veřejnosti, která nemusí být vždy naplněna. Obvyklá představa veřejnosti a médií, že setkání mezi světovými lídry bylo neúspěšné, pokud při něm nedošlo k ujednání určité nové smlouvy, tak není úplně realistická. Merrills dále připomíná, že na setkání vrcholných představitelů států by mělo být pohlíženo jako na standardní prostředek diplomatického jednání a že řešení

⁵² *Lake Lanoux Arbitration (France v. Spain)*. Arbitral Award. Arbitral Tribunal. 1957.: (...) *consultation and negotiations between the two states must be genuine, must comply with the rules of good faith and must not be mere formalities.*“

⁵³ *Handbook on the Peaceful Settlement of Disputes between States* [online]. New York: United Nations, Office of Legal Affairs, 1992 [cit. 2018-02-06], s. 9-10. Dostupné z: <<http://www.un.org/law/books/HandbookOnPSD.pdf>>.

mezinárodních problémů je především záležitostí pravidelných diplomatických styků na všech úrovních.⁵⁴

V minulosti se v některých případech osvědčil takový postup při vyjednávání, kdy se spor rozdělil na dílčí neshody, které pak strany řešily odděleně. Tímto způsobem byl řešen kupříkladu spor mezi Austrálií a Papuou Novou Guinejí ohledně Torresova průlivu v roce 1978. Státy nejprve identifikovaly jednotlivé prvky sporu a následně úspěšně vyjednávaly zvláště o statutu ostrovů v průlivu, zájmech obyvatel těchto ostrovů, delimitaci rybolovné zóny a ochraně životního prostředí.⁵⁵

Další forma vyjednávání je obvykle užívána za předpokladu, že se jedná o opakující se problém nebo situaci vyžadující nepřetržitý dohled. V takovém případě se mohou strany sporu rozhodnout pro tzv. institucionalizaci vyjednávání, a to tak, že vytvoří společnou komisi. Tyto společné komise jsou často vytvářeny sousedícími státy, aby se zabývaly případnými neshodami ohledně vymezení hranic či obdobnými záležitostmi společného zájmu. Společné komise se zpravidla skládají z rovného počtu zástupců daných států a mohou být ustaveny buďto na neurčito nebo ad hoc. Příkladem stálé komise pak může být Mezinárodní společnou komisi Kanady a Spojených států amerických, která byla ustavena Smlouvou o hraničních vodách z roku 1909. Jako příklad komise ad hoc lze uvést komisi ustanovenou pro řešení již zmiňovaného sporu mezi Španělskem a Francií ohledně jezera Lanoux, která ovšem nebyla úspěšná, a proto byl spor nakonec vyřešen až při arbitrážním řízení v roce 1957.⁵⁶

Bývalý soudce Mezinárodního soudního dvora Manfred Lachs uvádí, že pro proces vyjednávání jsou vždy zásadní dva prvky – tím prvním je vztah stran k předmětu sporu, tím druhým pak vztah mezi stranami sporu. Podstatou vyjednávání je souhlas stran o neshodách vést rozhovor. Tímto se vyjednávání odlišuje od diktátu či nucenému podrobení se něčí vůli. Historie nabízí hned několik případů, kdy byla pod zástěrou vyjednávání některému státu proti jeho vůli vnucena rozhodnutí, do nichž daný stát nemohl zasáhnout. Jmenovat je možné například japonsko-korejskou protektorátní smlouvu z roku 1905 či pro české prostředí nechvalně známou Mnichovskou dohodu z roku 1938.⁵⁷

⁵⁴ MERRILLS, J. G. *International Dispute Settlement*, 5. vyd. Cambridge University Press, 2011. s. 10.

⁵⁵ Tamtéž, s. 12.

⁵⁶ Tamtéž, s. 9-10.

⁵⁷ LACHS, M. *International Law, Mediation and Negotiation*, in O'CONNELL, M. E. *International dispute settlement*. Burlington, VT: Ashgate/Dartmouth, 2003, s. 57.

Vyjednávání nebude možné v případech, kdy strany sporu spolu odmítají komunikovat; spory mezi nimi pak mohou vést až k přerušení diplomatických styků. K tomu došlo kupříkladu koncem roku 1979 mezi Íránem a Spojenými státy poté, co byla během demonstrace na podporu Íránské islámské revoluce obsazena americká ambasáda v Teheránu a byli zajati všichni členové diplomatické a konzulární mise. Íránské bezpečnostní síly neučinily nic, aby útoku zabránily a íránská vláda odmítla o této situaci s reprezentanty Spojených států jednat.⁵⁸ K přerušení diplomatických styků došlo i mezi Velkou Británií a Argentinou poté, co Argentina podnikla invazi na Falklandské ostrovy v roce 1982. Podobný důsledek má i neuznání určité strany jako subjektu mezinárodního práva, kde přirozeně k navázání diplomatických styků ani nemůže dojít. Zde může být jako příklad uveden arabsko-izraelský konflikt, který trvá od založení moderního Státu Izrael roku 1948 a v jehož průběhu došlo i k vojenským střetům. Většina členů Ligy arabských států (ale i další státy) dodnes neuznává Izrael, stejně jako Izrael dodnes neuznává Stát Palestinu.⁵⁹

Co se týče výsledků vyjednávání, zpravidla je vyjednávání považováno za úspěšné, jestliže vedlo k uznání požadavků protistranou původě odmítaných či k ustoupení od požadavků touto stranou dříve uplatňovaných. Strany mohou rovněž dospět k věcnému kompromisu, kdy se každá ze stran částečně vzdá vlastních požadavků a částečně uzná požadavky protistrany. Spor je prostřednictvím vyjednávání v podstatě vyřešen, pokud dojde k sjednání mezinárodní smlouvy o předmětu sporu, přičemž v právním sporu je jí dosaženo, pokud poškozená strana upustí od uplatňování odpovědnostní povinnosti vůči porušiteli právního závazku. V případě politických sporů je jejich vyřešení dosaženo v případě založení nového právního vztahu dosud stranami neupravovaného. Taková mezinárodní smlouva může mít formu zjednodušenou, např. zápis (*agreed minute*) nebo memorandum (*memorandum of understanding*), popřípadě je možná i výměna diplomatické nóty. Často bývá jejich obsahem i závazek, že bude o dané záležitosti sjednaná mezinárodní smlouva v budoucnu (*pactum de contrahendo*).⁶⁰

⁵⁸ ŠTURMA, P. a spol. *Výběr případů z mezinárodního práva veřejného*. V Praze: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2009, s. 74.

⁵⁹ HADDADIN, M. J. *Diplomacy on the Jordan: International Conflict and Negotiated Resolution*. V Bostonu: Springer US, 2002, s. 22.

⁶⁰ ČEPELKA, Č.; ŠTURMA, P. *Mezinárodní právo veřejné*. V Praze: C.H. Beck, 2008. Beckovy právnické učebnice, s. 546-547.

4.2 Dobré služby

Dobré služby jsou prostředkem řešení sporů sloužícím zejména k tomu, aby se již trvající spor dále nevyostřoval. Tato funkce byla obzvláště zásadní v období tradičního mezinárodního práva, kdy státy měly možnost konflikty mezi sebou řešit za pomoci zbraní.⁶¹

Přestože jsou jako samostatná forma poradního způsobu řešení mezinárodních sporů vyjádřeny již v Haagských úmluvách z roku 1899 a 1907, v čl. 33 odst. 1 Charty OSN, který je často chápán jako evidující všechny prostředky smírného řešení sporů, kupříkladu dobré služby ve výčtu chybí. Stejně tak není vyjmenován ani v Evropské úmluvě o mírovém řešení sporů z roku 1957 či v Generálním aktu o pokojném řešení mezinárodních sporů z roku 1928.⁶² Samostatně je ovšem zmíněn v Manilské deklaraci či Paktu z Bogoty.⁶³

Dobré služby jsou nezdědky zaměňovány s metodou zprostředkování (mediace). Stejně jako mediace jsou dobré služby prostředkem, kde se urovnávání sporů účastní nezávislý subjekt, který není stranou sporu. Tímto subjektem může být třetí stát, mezinárodní organizace, mezinárodní nevládní organizace nebo jednotlivec. Častou praxí je i společné poskytování dobrých služeb Organizací spojených národů spolu s některou z regionálních organizací.⁶⁴

Společným znakem se zprostředkováním pak je i to, že institut dobrých služeb zpravidla nastupuje v případě, kdy je počáteční přímé diplomatické jednání neúspěšné. Podle čl. IX. Paktu z Bogoty dobré služby spočívají zejména v tom, že *„třetí strana, která není stranou konfliktu, se snaží přivést strany ve při k jednání tak, aby bylo možné dojít k přiměřenému řešení.“*⁶⁵ V následujícím článku stanoví, že *„jakmile strany započnou přímé jednání, třetí strana nepodniká žádné další kroky a nezúčastní se přímého jednání stran sporu, ledaže se tak strany dohodnou.“*⁶⁶

⁶¹ ČEPELKA, Č.; ŠTURMA, P. *Mezinárodní právo veřejné*. V Praze: C.H. Beck, 2008. Beckovy právnické učebnice, s. 538.

⁶² Tamtéž, s. 539.

⁶³ *Handbook on the Peaceful Settlement of Disputes between States* [online]. New York: United Nations, Office of Legal Affairs, 1992 [cit. 2018-02-06], s. 34. Dostupné z: <<http://www.un.org/law/books/HandbookOnPSD.pdf>>.

⁶⁴ Tamtéž, s. 36.

⁶⁵ *„The procedure of good offices consists in the attempt (...) by one or more party which is not a party to the controversy to bring the parties together, so as to make it possible for them to reach an adequate solution between themselves.“*

⁶⁶ *„(...) once the parties have been brought together and have resumed direct negotiations, no further action is to be taken by the party that has offered their good offices or accepted an invitation to offer them; they may, however, by agreement between the parties, be present at the negotiations.“*

Poskytování dobrých služeb může dále spočívat v dávání podnětů k jednání stranám, tvoření zázemí pro tato jednání, a to poskytováním věcných i osobních služeb jako např. tlumočnicka či prostor, ve kterých mohou jednání proběhnout. Z uvedeného tak plyne, že hlavní rozdíl mezi dobrými službami a zprostředkováním záležití v míře, v jaké se třetí činitel v řešení sporu angažuje. O dobrých službách se hovoří v případě, že se třetí strana omezí čistě na funkci tzv. komunikačního kanálu. V případě, že se třetí strana do jednání sama zapojuje a přichází s návrhy a řešeními, zpravidla je považována za mediátora.

Co se týče samotného procesu poskytování dobrých služeb, třetí strana naváže kontakt se stranami sporu prostřednictvím neformálních setkání, během kterých se snaží zjistit postoje obou stran.⁶⁷ Jako poskytovatel dobrých služeb je často využíván Generální tajemník OSN, který zpravidla vyzve strany, aby vyslaly své zástupce k setkání, ať už společným nebo separátním, v hlavním sídle OSN v New Yorku.⁶⁸ V případě, že si tak žádá charakter rozepře, poskytovatel dobrých služeb může rovněž podniknout misi do oblasti konfliktu za účelem pochopení aspektů sporu. Příkladem sporu, ve kterém poskytovatel své dobré služby stranám právě Generální tajemník OSN byl mimo jiné konflikt mezi Pákistánem a Sýrií v roce 1981 nebo při sovětské válce v Afghánistánu v 80. letech.⁶⁹

Jako jednotlivec však nemusí dobré služby poskytovat pouze Generální tajemník, v historii tak napomáhal řešení sporu kupříkladu tehdejší americký prezident Roosevelt. Ten na samém počátku 20. století přiměl Rusko a Japonsko, které spolu v té době válčili, aby spor začali řešit bez použití zbraní a zároveň sjednal setkání představitelů obou stran na americké lodi USS Mayflower, díky čemuž později došlo k podepsání mírové smlouvy. Jeho role v tomto případě pak o rok později vynesla prezidentu Rooseveltovi Nobelovu cenu za mír.⁷⁰

⁶⁷ BERNHARDT, R. *Encyclopedia of Public International Law*. Amsterdam: North Holland Publishing Company, 1981. s. 67.

⁶⁸ *Handbook on the Peaceful Settlement of Disputes between States* [online]. New York: United Nations, Office of Legal Affairs, 1992 [cit. 2018-02-06], s. 36. Dostupné z: <<http://www.un.org/law/books/HandbookOnPSD.pdf>>.

⁶⁹ Tamtéž, s. 38.

⁷⁰ JUKES, G. *The Russo-Japanese War 1904-1905*. Oxford: Osprey, 2002, s. 71.

Dobré služby byly dále využity při řešení sporu mezi Francií a Thajskem ve 40. letech, ve sporu mezi Francií a Alžírskem v 60. letech nebo například v případě konfliktu mezi Indií a Pákistánem ohledně území Kašmíru.⁷¹

4.3 Zprostředkování

Zprostředkování je jako způsob pokojného řešení sporů zmíněn ve velkém množství mezinárodních dohod a paktů. Jako příklad lze uvést Haagské úmluvy z roku 1899 a 1907, Meziamerickou dohodu o dobrých službách a mediaci z roku 1936, Chartu OSN, Pakt Ligy arabských států, Smlouvu o Antarktidě a další.

Jonathan Wilkenfeld definuje mediaci jako „*proces řešení konfliktu, kde strany sporu vyhledávají či akceptují pomoc třetí strany za účelem řešení neshod, aniž by se uchýlily k užití síly nebo se dovolávaly autority práva.*“⁷² Mediace pak může být buďto veřejná, nebo důvěrná.⁷³

Mezinárodní mediaci je v rámci OSN věnován v posledních letech poměrně značný prostor. V roce 2006 byl vytvořen Útvar mediační podpory (*Mediation Support Unit*) v rámci Odboru pro politické otázky OSN, jenž vytváří zázemí pro mezinárodní mediátory prostřednictvím poradenství, školení či výzkumu.⁷⁴ Následně byl sestaven Pohotovostní tým mediačních expertů pro rychlé nasazení v konfliktních oblastech či Vědecká poradní rada OSN pro mediaci.⁷⁵ V roce 2012 pak Valné shromáždění OSN vydalo Pokyny OSN pro efektivní mediaci.⁷⁶

Mediací se zabývá samostatná kapitola č. 5 této práce, kde je rozboru tohoto prostředku pokojného způsobu řešení sporů věnován větší prostor. Jedna z podkapitol se pak věnuje i rozboru konkrétního případu – sporu mezi Argentinou a Chile, který byl vyřešen právě pomocí mediace.

⁷¹ *Handbook on the Peaceful Settlement of Disputes between States* [online]. New York: United Nations, Office of Legal Affairs, 1992 [cit. 2018-02-06], s. 38. Dostupné z: <<http://www.un.org/law/books/HandbookOnPSD.pdf>>.

⁷² WILKENFELD, J. a spol. *Mediating International Crises*, 1. vyd. Routledge, 2005, s. 5-7.

⁷³ SCHEU, H. Ch. *Úvod do mezinárodního práva veřejného*. Praha: Auditorium, 2010, s. 129.

⁷⁴ *Report of the Secretary-General on United Nations Activities in Support of Mediation* [online], New York: United Nations, 2017 [cit. 2018-04-01], s. 9. Dostupné z: <<https://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/DPA%20Report%20REV9%20ENG%20WE B.PDF>>

⁷⁵ *Mediation Support Overview*. [online]. UN Peacemaker. [cit. 2018-04-01]. Dostupné z: <<https://peacemaker.un.org/mediation-support>>

⁷⁶ *United Nations Guidance for Effective Mediation* [online], New York: United Nations, 2012 [cit. 2018-04-01], Dostupné z: <https://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/GuidanceEffectiveMediation_UNDPA2012%28english%29_1.pdf>.

4.4 Vyšetřovací komise

V mezinárodních sporech, které jsou vyvolány rozdílnými názory na skutkové okolnosti, se mohou strany sporu dohodnout na objektivním vyšetření a objasnění těchto skutkových okolností, pomocí kterých je pak případně určena odpovědnost některé ze stran za porušení mezinárodního závazku a nápravy tohoto porušení.⁷⁷

Termín vyšetřování je užívá ve dvou odlišných významech. V širším smyslu se jedná o proces vykonávaný při řešení sporu ať už soudem, nebo jakýmkoli jiným orgánem za účelem faktických zjištění relevantních pro daný spor. Tato podkapitola se však týká vyšetřování v jiném smyslu, tedy ne ve smyslu postupu orgánu, nýbrž ve smyslu metody šetření sporných záležitostí, kterou si mohou státy zvolit. V institucionální podobě, kdy je vyšetřování svěřeno určitému tribunálu, pak hovoříme o vyšetřovací komisi, která byla poprvé stanovena první Haagskou úmluvou o pokojném řešení mezinárodních sporů.

Myšlenka ustanovení vyšetřovací komise vznikla v důsledku sporu mezi Španělskem a Spojenými státy. Na začátku roku 1898 došlo v havanském přístavu k explozi na americké vojenské lodi Maine, při které zahynulo 259 amerických důstojníků a členů posádky. Vzhledem k tomu, že americko-španělské vztahy v té době již byly napjaté, Spojené státy nehledaly další záminku k tomu, aby tento incident přisoudily právě Španělsku.⁷⁸

Španělsko odpovědnost za tuto událost odmítlo a vyslalo odborníky, kteří měli za úkol původ námořní katastrofy objasnit a kteří později dospěli k závěru, že se tak stalo z důvodů vnitřní technické závady. Spojené státy rovněž událost vyšetřovaly a jejich komise došla k opačnému názoru, a to že výbuch na lodi byl zapříčiněn podvodní minou, což jen utvrdilo podezření Američanů, že se jedná o práci Španělska. Aby se předešlo dalšímu vyostření vztahů mezi těmito státy, ruská delegace na první Haagské mírové konferenci podala návrh, aby byly národní komise nahrazeny mezinárodní komisí, která by provedla vyšetřování nestranně. Myšlenka byla obecně přijata pozitivně, menší státy se však obávaly, že vyšetřovací komise by mohly být užity jako záminka pro zasahování do jejich vnitřních záležitostí. Z tohoto důvodu pak bylo na konferenci do Úmluvy o pokojném řešení

⁷⁷ ČEPELKA, Č.; ŠTURMA, P. *Mezinárodní právo veřejné*. V Praze: C.H. Beck, 2008. Beckovy právnické učebnice, s. 536.

⁷⁸ MERRILLS, J. G. *International Dispute Settlement*, 5. vyd. Cambridge University Press, 2011. s. 42.

mezinárodních sporů přidány články týkající se ustanovení mezinárodní vyšetřovací komise.

Necelých šest let po potopení lodi Maine, došlo k dalšímu námořnímu incidentu známému jako tzv. incident u Dogger Bank. Flotila ruských válečných lodí se přes tuto mělčinu v Severním moři přemisťovala z Baltského moře na Dálný východ bojovat v rusko-japonské válce. Ruský admirál, který se mylně domníval, že na flotilu útočí japonské torpédoorbce, zahájil palbu, jak se později ukázalo, na lodě anglických rybářů. Jedna z lodí byla potopena, ostatní vážně poškozeny.⁷⁹ Aby se předešlo přerušení vztahů mezi Ruskem a Velkou Británií, byla na podnět Francie ustanovena vyšetřovací komise v souladu s první Haagskou úmluvou. Tato komise se skládala z celkem 5 členů – admirála Beaumonta za Velkou Británii, admirála Doubassoffa za Rusko, admirála Davise za Spojené státy a admirála Fourniera za Francii, který byl zároveň i předsedou vyšetřovací komise.⁸⁰ Výsledkem dvouměsíčního šetření pak byla zpráva, ve které komise shrnula své závěry, jež byly stranami sporu přijaty, a Rusko zaplatilo Velké Británii odškodné ve výši 65 tisíc liber.⁸¹

Vyšetřovací komise incidentu Dogger Bank prokázala, jak důležitou roli může vyšetřovací komise v případě mezinárodních sporů a jejich předcházení hrát. Zda by tento incident mohl vyústit až ve válku mezi Ruskem a Velkou Británií, lze samozřejmě jen stěží odhadovat, není však pochyb o tom, že bez ustanovení vyšetřovací komise by se strany uchýlily ke standardnímu postupu, kdy by obě strany vyšetřovaly případ zvlášť a zajisté dospěly k opačným závěrům, jako tomu bylo u případu lodi Maine, a spor by dále gradoval. Je třeba zmínit ještě jeden aspekt, v jakém byla vyšetřovací komise zmiňovaného incidentu zásadní. Předtím, než mohla komise zahájit svá šetření, bylo potřeba, aby se usnesla ohledně pravidel a postupů, které budou užívat. Vzhledem k předpokladu, že mezinárodní vyšetřovací komise budou v budoucnu užívány i pro další spory, Haagská úmluva z roku 1907 již

⁷⁹ LEBOW, R. N. *Accident and Crisis: The Dogger Bank Affair*, in O'CONNELL, M. E. *International dispute settlement*. Burlington, VT: Ashgate/Dartmouth, 2003, s. 121-123.

⁸⁰ BAR-YAACOV, N. *The Handling of International Disputes by Means of Inquiry*, Oxford University Press, 1974, s. 60.

⁸¹ MERRILLS, J. G. *International Dispute Settlement*, 5. vyd. Cambridge University Press, 2011. s. 41-43.

obsahovala 27 článků týkající se organizaci a postupům mezinárodní vyšetřovací komise.⁸²

Dle této úmluvy je hlavní funkcí vyšetřovací komise usnadnit řešení mezinárodních sporů tak, že nestranným a svědomitým šetřením osvětlí skutkovou podstatu. Úmluva omezuje použitelnost této metody na spory, které vznikly z důvodu rozdílného nahlížení na relevantní skutečnosti a které se nedotýkají cti nebo podstatných zájmů sporných stran. O složení komise, jejích pravomocích, předmětu jejího šetření, zásadách jejího řízení i lhůtě, dokdy má povinnost podat zprávu o svých závěrech pak sporné strany uzavírají dohodu předem. Komise se má ve své zprávě omezit pouze na zjištění skutkového stavu a nemá v žádném případě hrát roli rozhodčího tribunálu.⁸³ Že však vyšetřovací komise může být užita jako přípravný prostředek pro následnou arbitráž, ukázal případ *Tavignano* z roku 1922.⁸⁴ Významný je rovněž případ *Tiger*, norské lodi, která byla potopena německou ponorkou během první světové války. Jednalo se o první případ, kdy se sporné strany předem dohodly, že zpráva vyšetřovací komise pro ně bude mít závazný charakter, čímž se vyšetřovací komise přiblížila arbitráži. Rozhodčí orgán pak připomínala i vyšetřovací komise případu nizozemského parníku *Tubantia*, taktéž potopeného německou ponorkou, kde byl poprvé jako člen vyšetřovací komise ustanoven právník. Sporné strany však zprávě vyšetřovací komise závazné účinky nepřiznaly.⁸⁵

V první polovině 20. století došlo k rozmachu bilaterálních a multilaterálních smluv mezi státy, kterými se zavazovaly, že budou případné spory postupovat buďto vyšetřovacím komisím či arbitrážním tribunálům. Jen Spojené státy uzavřely mezi lety 1913 a 1940 takovýchto bilaterálních smluv celkem 48, někdy nazývaných jako tzv. *Bryan Treaties*.⁸⁶ Některé z nich se staly inspirací pro tzv. *ABC Treaty* uzavřenou mezi Argentinou, Brazílií a Chile roku 1915 nebo pro obdobnou úmluvu mezi Argentinou, Chile a Velkou Británií uzavřenou roku 1919.⁸⁷

⁸² BAR-YAACOV, N. *The Handling of International Disputes by Means of Inquiry*, Oxford University Press, 1974, s. 60.

⁸³ ONŘEJ, J.; POTOČNÝ, M. *Mezinárodní právo veřejné: zvláštní část*. 6. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2011. Beckovy právnické učebnice, s. 359-360.

⁸⁴ MERRILLS, J. G. *International Dispute Settlement*, 5. vyd. Cambridge University Press, 2011. s. 45.

⁸⁵ BAR-YAACOV, N. *The Handling of International Disputes by Means of Inquiry*, Oxford University Press, 1974, s. 171.

⁸⁶ BERNHARDT, R. *Encyclopedia of Public International Law*. Amsterdam: North Holland Publishing Company, 1981. s. 40.

⁸⁷ MERRILLS, J. G. *International Dispute Settlement*, 5. vyd. Cambridge University Press, 2011. s. 48.

Navzdory počátečním úspěchům vyšetřovacích komisí při řešení sporů, po šetření případu *Tavignano* v roce 1922 nastala téměř čtyřicetiletá pauza, než byla další mezinárodní vyšetřovací komise opět ustavena. Stalo se tak až roku 1961 za účelem řešení případu *Red Crusader*, jehož stranami byly Velká Británie a Dánsko.⁸⁸ Strany sporu ohledně ilegálního rybolovu britské lodi u pobřeží Faerských ostrovů se nejprve snažily záležitost řešit přímým diplomatickým jednáním. Při jeho neúspěchu se uchýlily k tříčlenné vyšetřovací komisi, která byla tvořena právníky z Belgie a Francie a nizozemského admirála. Komise se v tomto případě však nadržela pouze zjišťování skutkového stavu, nýbrž měla charakter judičiálních metod řešení sporů.⁸⁹ Podobně na tom byla i vyšetřovací komise případu *Letelier a Moffitt*, kde členy komise byly renomovaní právníci specializující se na mezinárodní právo a předmětem šetření bylo nejen zjištění skutkového stavu, ale i právní otázky.⁹⁰

Je na místě zabývat se otázkou, proč se vyšetřovací komise nevyužívá jako metoda řešení sporů častěji. J. G. Merrills jako jeden z důvodů zmiňuje fakt, že sestavení vyšetřovací komise není nutné, pokud jsou strany ochotny řešit spor přímým diplomatickým jednáním. Jako druhý důvod pak udává, že pokud je zřízení vyšetřovací komise nutné, existuje více způsobů, kterými může být provedeno, aniž by se strany uchýlily k mezinárodní vyšetřovací komisi dle druhé Haagské úmluvy. Společnost národů kupříkladu za dobu své existence ustanovila vyšetřovací komisi v sedmi případech, podobně je na tom i Organizace spojených národů. V roce 1982 Rada bezpečnosti zřídila komisi, která měla za úkol šetřit pokus o vojenský puč na Seychellách, o dva roky později byla vyslána komise švýcarských, švédských, španělských a australských bezpečnostních expertů do Iráku a Íránu, jejichž úkolem bylo monitorovat situaci a podat o ní zprávu Generálnímu tajemníkovi OSN.⁹¹

Institutu vyšetřovací komise byl podobný i postup, kterým se Rada bezpečnosti rozhodla vypořádat s nároky vzniklé invazí Iráku do Kuvajtu v roce 1990, kdy za tímto účelem byla zřízena tzv. Kompenzační komise. Mezi dalšími obdobnými vyšetřovacími orgány pak mohou být zmíněny panely zřízené k šetření v rámci

⁸⁸ SHAW, M. N. *International Law*. 6. vyd. Cambridge: Cambridge University Press, 2008. s. 1021.

⁸⁹ BAR-YAACOV, N. *The Handling of International Disputes by Means of Inquiry*, Oxford University Press, 1974, s. 196.

⁹⁰ MERRILLS, J. G. *International Dispute Settlement*, 5. vyd. Cambridge University Press, 2011. s. 52.

⁹¹ *Handbook on the Peaceful Settlement of Disputes between States* [online]. New York: United Nations, Office of Legal Affairs, 1992 [cit. 2018-02-06], s. 31. Dostupné z: <<http://www.un.org/law/books/HandbookOnPSD.pdf>>.

Mezinárodní organizace práce, Mezinárodní organizace pro civilní letectví či v rámci Světové banky.⁹²

4.5 Smírčí řízení

Další ze způsobů, který si mohou státy zvolit pro řešení sporů mezi sebou, je smírčí řízení (*conciliation*). Smírčí řízení je metoda řešení mezinárodních sporů stojící na pomezí mediace a arbitráže, společné znaky má, jak bude uvedeno na příkladu níže, i s vyšetřovací komisí. Na rozdíl od zprostředkování, které je zpravidla vedeno orgány státu, který se mediace ujal, smírčí řízení bývá obvykle vedeno smírčí komisí tvořenou nezávislými osobami.⁹³

Smírčí komise je nejčastěji pětičlenná, přičemž je vytvořena tak, že každá ze stran sporu jmenuje dva smírčí soudce. Pátý člen, který je zároveň předsedou komise, je pak zvolen buďto dohodou sporných stran nebo již ustanovenými konciliátory. Smírčí komise může být i tříčlenná, ustanovena pak bývá na stejném principu. Tato menší komise je zpravidla vytvářena v případech, že se jedná o komisi ad hoc. Ve většině případů jsou komise ustanoveny již předem na základě dvou- či vícestranné mezinárodní smlouvy o konciliačním řízení, podobně jako je tomu u arbitráže.⁹⁴

Oproti ostatním metodám nemá smírčí řízení příliš dlouhou historii, jako prostředek řešení sporů začal být užíván teprve až po první světové válce v důsledku působení Společnosti národů. Pakt Společnosti národů uváděl smírčí řízení ve spojitosti s vymezením sporů, které rozděloval na spory právní, jež se obecně hodí k rozhodnutí rozhodčím nebo soudním řízením, a spory politické, které měly členské státy předkládat Radě Společnosti národů ke „kolektivní mediaci“, aby bylo zabráněno roztržkám, jež by mohly potenciálně vyústit až ve válku.⁹⁵

První smlouva o smírčím řízení byla uzavřena mezi Švédskem a Chile v roce 1920. Tato smlouva se primárně týkala řešení sporu za pomoci vyšetřovací komise a smírčí řízení uváděla pouze jako alternativní variantu. O rok později podobnou

⁹² MERRILLS, J. G. *International Dispute Settlement*, 5. vyd. Cambridge University Press, 2011. s. 55.

⁹³ ČEPELKA, Č.; ŠTURMA, P. *Mezinárodní právo veřejné*. V Praze: C.H. Beck, 2008. Beckovy právnické učebnice, s. 540.

⁹⁴ *Handbook on the Peaceful Settlement of Disputes between States* [online]. New York: United Nations, Office of Legal Affairs, 1992 [cit. 2018-02-06], s. 49. Dostupné z: <<http://www.un.org/law/books/HandbookOnPSD.pdf>>.

⁹⁵ MERRILLS, J. G. *International Dispute Settlement*, 5. vyd. Cambridge University Press, 2011. s. 59.

smlouvu uzavřelo Německo se Švýcarskem.⁹⁶ V roce 1922 vyzvalo Všečlenské shromáždění Společnosti národů rezolucí k uzavírání dvoustranných či vícestranných konciliačních smluv mezi členskými státy. Státy tak byly povinny řešit konflikty prostřednictvím smírčího řízení v případě, že spor nebyl předložen Stálému dvoru mezinárodní spravedlnosti.

Konciliačních smluv pak bylo od roku 1925 až do počátku druhé světové války uzavřeno kolem dvou set, avšak k řešení sporů byla smírčí komise užita v méně než dvaceti případech; pouze v osmi případech pak byl doporučující závěr komise stranami sporu přijat. Mezi tyto úspěšné smírčí řízení patří mimo jiné konflikt mezi Bolívií a Paraguayí v roce 1929. K ustanovení smírčí komise došlo poté, co se spor ohledně vymezení hranice mezi těmito státy vyostřil v ozbrojenou potyčku u pevnosti Vanguardia. Tato sedmičlenná komise skládající se z dvou delegátů každé ze sporných stran, delegáta Spojených států a zástupců čtyř dalších jihoamerických států po dobu šesti měsíců prováděla šetření, přijímala návrhy, vyslýchala zajatce obou stran, aby v září 1929 přijala závěrečnou zprávu komise, která stvrdila vzdání se nároků obou stran, obnovení územního statutu quo stejně jako obnovení diplomatických styků.⁹⁷

Obecně bylo smírčí řízení považováno ve srovnání s rozhodčím řízením či řízením soudním za méně efektivní zejména z důvodů jeho vlastního procesu. Smírčí komise byly oprávněny z vlastní iniciativy provádět šetření skutkových okolností sporu, stejně jako výslech svědků či jiná ověření v terénu, v praxi k tomu však zpravidla nepřistupovaly, a tak byl výše uváděný příklad komise u sporu mezi Bolívií a Paraguayí spíše výjimkou. Veškerá jednání byla prováděna v utajení a jakékoli předání informace např. sdělovacímu prostředku, bylo považováno za maření činnosti smírčí komise. Protokol o jednání komise pak uváděl jen nezbytné údaje formální povahy a závěrečná zpráva, která měla pouze doporučující charakter, byla zkoncipována tak, že v ní nebyly uvedeny žádné věcné údaje či argumenty, díky čemuž ji nebylo možné užít v případném navazujícím rozhodčím řízení. Ke změně procedury mělo přispět přijetí Generálního aktu o pokojném řešení mezinárodních sporů v roce 1928, leč bez výraznějšího úspěchu.⁹⁸

⁹⁶ ČEPELKA, Č.; ŠTURMA, P. *Mezinárodní právo veřejné*. V Praze: C.H. Beck, 2008. Beckovy právnické učebnice, s. 542.

⁹⁷ MERRILLS, J. G. *International Dispute Settlement*, 5. vyd. Cambridge University Press, 2011. s. 60.

⁹⁸ ČEPELKA, Č.; ŠTURMA, P. *Mezinárodní právo veřejné*. V Praze: C.H. Beck, 2008. Beckovy právnické učebnice, s. 542.

Po skončení druhé světové války již k rozsáhlému uzavírání dvoustranných konciliačních smluv nedocházelo.⁹⁹ Smírčí řízení se však začalo objevovat jako metoda řešení sporů v mnoha multilaterálních dohodách. Je obsažena mimo jiné v čl. 33 Charty OSN, dále pak v Bruselské smlouvě o spolupráci a sebeobraně z roku 1948, stejně tak jako v Paktu z Bogoty, který smírčí řízení rozpracovává ve svém čl. XXII. V roce 1949 přijatý Revidovaný generální akt o pokojném mezinárodních sporů rovněž zmiňuje smírčí řízení, podobně jako v rámci Rady Evropy sjednaná Evropská úmluva o mírovém řešení sporů z roku 1957.¹⁰⁰ Dalšími regionálními dohodami, kde se tato metoda objevila je Protokol o zřízení mediační, smírčí a arbitrážní komise z roku 1964, která byla sjednána členskými státy Organizace africké jednoty nebo Smlouva o zřízení Organizace východokaribských států z roku 1981.¹⁰¹

Od konce 50. let se postupně objevují tendence omezit smírčí řízení čistě jako prostředek řešení sporů z interpretace a aplikace určité specifické oblasti norem. Poprvé se tak stalo v roce 1958 v souvislosti s přijetím čtyř Úmluv o mořském právu, spolu s kterými byl rovněž přijat i Protokol o fakultativním podpisu úpravy obligatorního řešení sporů, jímž se smluvní strany v čl. IV zavazovaly řešit spory právě za pomoci smírčího řízení. Pro případ, že by nedošlo k přijetí doporučení smírčí komise stranami sporu, byla jakákoli strana oprávněna předat spor Mezinárodnímu soudnímu dvoru.

Vzhledem k tomu, že protokoly o obligatorním předložení sporů Mezinárodnímu soudnímu dvoru, které provázely i další mezinárodní úmluvy např. o právu diplomatických a konzulárních styků, nepodepsalo mnoho států, bylo třeba praxi změnit. Některé kodifikační smlouvy tak jsou provázeny v příloze nabídkou možnosti smírčího řízení vedeného smírčími soudci. Seznam smírčích soudců vede Generální tajemník OSN, který má zároveň za úkol přijímat a ukládat závěrečné zprávy o výsledku konciliace. OSN pak nese náklady spojené s činností smírčí komise. Takováto příloha doprovází Vídeňskou úmluvu o smluvním právu z roku 1969, dále Vídeňskou úmluvu o sukcesi států ve vztahu ke smlouvám z roku 1978 nebo například Vídeňskou úmluvu o právu smluv mezi státy a mezinárodními organizacemi

⁹⁹ BERNHARDT, R. *Encyclopedia of Public International Law*. Amsterdam: North Holland Publishing Company, 1981. s. 30.

¹⁰⁰ ČEPELKA, Č.; ŠTURMA, P. *Mezinárodní právo veřejné*. V Praze: C.H. Beck, 2008. Beckovy právnické učebnice, s. 543.

¹⁰¹ MERRILLS, J. G. *International Dispute Settlement*, 5. vyd. Cambridge University Press, 2011. s. 70.

nebo mezi mezinárodními organizacemi navzájem z roku 1986, která mimo smírčí řízení obsahuje i nabídku rozhodčího řízení.¹⁰²

Obecně však lze říci, že současný význam smírčího řízení na poli řešení mezinárodních sporů pokojným způsobem není příliš velký. V kontrastu toho, jak velké množství konciliačních smluv bylo mezi státy zejména tedy v první polovině 20. století uzavřeno, frekvence užití této metody je velmi nízká.¹⁰³ Fungování smírčích komisí je náročné jak po technické, tak i po finanční stránce, a výsledkem je pak doporučení konciliační komise, které není závazné, a tak strana, která s tímto závěrem nesouhlasí, je povinna druhou stranu pouze písemně informovat o svém odmítavém stanovisku. Po náročném a zdlouhavém procesu smírčího řízení se tak přirozeně může takovýto výsledek zdát stranám málo. V praxi proto státy častěji dávají přednost jiným mechanismům.¹⁰⁴

4.6 Rozhodčí řízení

Prvním z judiciálních (závazných) prostředků řešení sporů je rozhodčí řízení. Je to prostředek, jehož v současné době užívaná forma se ustálila již na konci 18. století, jeho kořeny však sahají mnohem hlouběji do historie. Podle dochovaných záznamů byla arbitáž v určité formě používána již v 7. století př. n. l. ve starověkém Řecku.¹⁰⁵ Ve středověku pak zažívala arbitráž největší rozmach v Itálii. Arbitři tvořili rozhodčí tribunály a samotný proces rozhodčího řízení zde sledoval přísná pravidla. Obecně se však k rozhodčímu řízení přistupovalo hlavně v případech, kdy byly zneprátené městské státy již vyčerpány neustálými válkami.¹⁰⁶

Stejně tak i uzavírání dohod, kterými se strany zavazují přistoupit k řešení případných sporů arbitráží, není záležitostí posledních století. V roce 1343 švédský král Magnus uzavřel dohodu s dánským králem Woldemarem, že budoucí spory mezi

¹⁰² ČEPELKA, Č.; ŠTURMA, P. *Mezinárodní právo veřejné*. V Praze: C.H. Beck, 2008. Beckovy právnické učebnice, s. 543-544.

¹⁰³ BERNHARDT, R. *Encyclopedía of Public International Law*. Amsterdam: North Holland Publishing Company, 1981. s. 31.

¹⁰⁴ SCHEU, H. Ch. *Úvod do mezinárodního práva veřejného*. Praha: Auditorium, 2010, s. 129.

¹⁰⁵ FRASER, H.S. *Sketch of the History of International Arbitration* [online]. 11 Cornell L. Rev. 179, 1926 [cit. 2018-03-16], s. 186. Dostupné z: <<https://scholarship.law.cornell.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1236&context=clr>>.

¹⁰⁶ Tamtéž, s. 192.

těmito dvěma státy budou řešit pomocí rozhodčího řízení. Podobné smlouvy uzavíraly mezi sebou např. i švýcarské kantony nebo německé země.¹⁰⁷

Ve středověku bylo rozhodčí řízení zjednodušené, nekonalo se slyšení stran a arbitři rozhodovali jen na základě písemných podkladů. V roli rozhodce se obvykle objevoval respektovaný světský vládce nebo vysoký církevní hodnostář, výjimkou nebyly ani papežské arbitráže. Nezřídka se stávalo, že povoláný hodnostář, ať už státní nebo církevní, nebyl plně nestranný a v řízení prosazoval hlediska vlastního vlivu či mocenského zájmu. Aby pak jeho rozhodnutí nebylo zpochybňováno následnou kritikou jeho argumentů, nález nebyl zdůvodňován.¹⁰⁸

Za nástup moderní arbitráže lze považovat rok 1794. V tomto roce došlo ke zřízení rozhodčího orgánu Jayovou smlouvou uzavřenou mezi Velkou Británií a Spojenými státy.¹⁰⁹ Tento orgán, který měl za úkol řešit majetkové spory týkající se škod způsobených válkou o nezávislost USA, vynesl více než 500 nálezů.¹¹⁰ Rozhodnutí orgánu byla podle čl. 6 odst. 5 Jayovy smlouvy konečná a nezměnitelná.¹¹¹

S příchodem moderního rozhodčího řízení již do funkce rozhodců nebyli povoláváni církevní hodnostáři nebo mocní světští vládci, nýbrž uznávaní právníci. Ti zpravidla tvořili pětičlennou komisi, kde si každá ze sporných stran zvolila 2 zástupce, a ti si následně zvolili pátého člena, svého předsedu.¹¹²

Spojené státy, které byly předním zastáncem mezinárodní arbitráže po dobu 19. století, později vytvořily rozhodčí orgány stálé povahy, a to smlouvami uzavřenými nejen s Velkou Británií, ale i s mnoha státy Latinské Ameriky nebo se Španělskem. Co se počtu vydaných rozhodnutí týče, nejvýkonnějším byl rozhodčí orgán *US – Mexican Mixed Commission*, který během pěti let své působnosti v 70. letech 19. století vydal okolo dvou tisíc nálezů.¹¹³

¹⁰⁷ FRASER, H.S. *Sketch of the History of International Arbitration* [online]. 11 Cornell L. Rev. 179, 1926 [cit. 2018-03-16], s. 187. Dostupné z: <<https://scholarship.law.cornell.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1236&context=clr>>..

¹⁰⁸ ČEPELKA, Č.; ŠTURMA, P. *Mezinárodní právo veřejné*. V Praze: C.H. Beck, 2008. Beckovy právnické učebnice, s. 547.

¹⁰⁹ GRANT, J. P. *International Law*. Dundee: Dundee University Press, 2010, s. 130-131.

¹¹⁰ ČEPELKA, Č.; ŠTURMA, P. *Mezinárodní právo veřejné*. V Praze: C.H. Beck, 2008. Beckovy právnické učebnice, s. 10.

¹¹¹ Jay Treaty, 1794. *The Avalon Project: Documents in Law, History and Diplomacy* [online]. [cit. 2018-03-17]. Dostupné z: <http://avalon.law.yale.edu/18th_century/jay.asp>

¹¹² SHAW, M. N. *International Law*. 6. vyd. Cambridge: Cambridge University Press, 2008. s. 1048.

¹¹³ ČEPELKA, Č.; ŠTURMA, P. *Mezinárodní právo veřejné*. V Praze: C.H. Beck, 2008. Beckovy právnické učebnice, s. 11.

O rozvoj rozhodčího řízení se postaral případ *Alabama* v roce 1872, což byl spor mezi Velkou Británií a Spojenými státy, kde hrozila jeho gradace ve válečný konflikt. Spor se týkal pěti válečných lodí, které byly vyrobeny ve Velké Británii pro státy Konfederace v době americké občanské války. Spojené státy po skončení války požadovaly na Velké Británii kompenzace za nedodržení neutrality. Po sérii nepřilíš úspěšných vyjednávání spolu nakonec strany uzavřely Smlouvu z Washingtonu, kterou se zavázaly k řešení sporu za pomoci rozhodčí komise. Tato komise se skládala z pěti právníků, kde každá ze sporných stran jmenovala jednoho člena, ostatní členové pak byli jmenováni po jednom italským králem, brazilským králem a švýcarským prezidentem. Arbitrážní komise, která zasedala v Ženevě, vydala nález, na jehož základě musela Velká Británie zaplatit Spojeným státům odškodnění ve výši patnáct a půl milionu dolarů ve zlatě.¹¹⁴ Jednalo se o vůbec první případ nevojensky řešené rozepře mezi těmito mocnostmi¹¹⁵ a úspěch tohoto rozhodčího řízení pak měl za následek nárůst rozhodčích doložek pro případ řešení sporů mezi státy.

Další zvrat v rozhodčím řízení znamenal rok 1899 a vytvoření Stálého rozhodčího soudu (*Permanent Court of Arbitration*) na základě první Haagské úmluvy. Do té doby bylo hlavním nedostatkem arbitrážních řízení to, že rozhodčí komise byly zpravidla zřizovány ad hoc pro konkrétní spor. To vyžadovalo nejprve přímé jednání stran sporu, následné ustanovení rozhodčího orgánu a přijetí jeho jednacího řádu. Poté, co došlo k vydání rozhodnutí, byla komise opět rozpuštěna.¹¹⁶

Stálý rozhodčí soud byl nejvíce státy užívaný v období mezi druhou Haagskou mírovou konferencí a první světovou válkou. Po skončení světové války však zájem o tuto metodu postupně klesal. Bernhardt pak důvod tohoto poklesu spatřuje nejenom v tom, že došlo k vytvoření dalších mezinárodních soudních orgánů, ale i v obecné větší neochotě států řešit spory prostřednictvím judiciálních prostředků.¹¹⁷

Stálý rozhodčí soud není stálým orgánem, jak by napovídala jeho název, pokud jde o složení rozhodců, řízení a judikaturu. Stálá je pouze kancelář a seznam předem vybraných znalců mezinárodního práva, kteří by mohli případnou funkci rozhodců

¹¹⁴ FRASER, H.S. *Sketch of the History of International Arbitration* [online]. 11 Cornell L. Rev. 179, 1926 [cit. 2018-03-16], s. 200-201 Dostupné z: <<https://scholarship.law.cornell.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1236&context=clr>>.

¹¹⁵ ČEPELKA, Č.; ŠTURMA, P. *Mezinárodní právo veřejné*. V Praze: C.H. Beck, 2008. Beckovy právnické učebnice, s. 548.

¹¹⁶ ČEPELKA, Č.; ŠTURMA, P. *Mezinárodní právo veřejné*. V Praze: C.H. Beck, 2008. Beckovy právnické učebnice, s. 549.

¹¹⁷ BERNHARDT, R. *Encyclopedia of Public International Law*. Amsterdam: North Holland Publishing Company, 1981, s. 158.

vykonávat, z něhož si strany mohou vybrat svého arbitra pro konkrétní spor. Mezinárodní kancelář soudu (*International Bureau*) sídlí v Haagu, kde udržuje archivy soudu a obstarává administrativní práce. V jejím čele stojí generální tajemník a dohled nad ní vykonává správní rada, kterou tvoří diplomatictí zástupci smluvních států pověřených v Nizozemsku a které předsedá nizozemský ministr zahraničních věcí.¹¹⁸

Seznam rozhodců je tvořen tak, že každý smluvní stát je oprávněn určit až čtyři osoby za členy soudu, a to na období šesti let s možností znovujmenování. Arbitrážní tribunál se pro konkrétní spor sestavuje tak, že každá ze stran jmenuje dva rozhodce ze stálého seznamu arbitrů, přičemž jen jeden může být jejím státním příslušníkem. Takto jmenování rozhodci si pak zvolí pátého člena, který je zároveň jejich předsedou.

Základ mezinárodní arbitráže pak představuje dohoda mezi spornými stranami, zvaná kompromis, která vymezuje předmět sporu a některé organizační otázky, jako například lhůtu pro výběr arbitrů, systém úhrady nákladů řízení či jednacím jazyk.¹¹⁹ Tato dohoda může být uzavřena před vznikem samotného sporu, v takovém případě pak v kompromisu bude vymezeno, zda strany předloží rozhodčímu tribunálu všechny budoucí spory nebo jen některé. Dohoda o užití rozhodčího řízení může být jak bilaterální, tak i multilaterální. Mohou být i začleněny do smluv jakožto kompromisní doložka. V kompromisu si strany mohou rovněž určit, podle jakého práva má být v rozhodčím řízení rozhodnuto. Standardní praxí je určení mezinárodního práva jako rozhodného práva, ale výjimkou nejsou ani kompromisy, které stanoví rozhodování podle principu ekvity, tj. podle úvah o spravedlivém uspořádání daného vztahu.¹²⁰

Co se týče samotného procesu, obecná pravidla fungování rozhodčího řízení stanovila druhá Haagská úmluva. Tato úprava byla následně přejata a dále rozšířena Generálním aktem o pokojném řešení mezinárodních sporů z roku 1928 i jeho zrevidovanou verzí z roku 1949, Paktem z Bogoty či Evropskou úmluvou o pokojném

¹¹⁸ ONŘEJ, J.; POTOČNÝ, M. *Mezinárodní právo veřejné: zvláštní část*. 6. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2011. Beckovy právnické učebnice, s. 367.

¹¹⁹ ONŘEJ, J.; POTOČNÝ, M. *Mezinárodní právo veřejné: zvláštní část*. 6. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2011. Beckovy právnické učebnice, s. 367-368.

¹²⁰ AMERASINGHE, C. F. *International Arbitral Jurisdiction*, Brill, Martinus Nijhoff 2011, s. 62.

řešení sporů z roku 1957. Valné shromáždění OSN v roce 1958 přijalo ve formě doporučení Vzorová pravidla o arbitrážním řízení.¹²¹

Rozhodčí řízení je rozděleno na dvě části. První částí je přípravné řízení, které je písemné a strany mají během něho povinnost poskytnout arbitrážnímu tribunálu a druhé straně veškeré písemnosti, kterých se dovolávají, odpovědi a případně i repliky, to vše ve lhůtách stanovených stranami v kompromisu. Na přípravné řízení navazuje ústní jednání, jehož podstatu tvoří ústní přednesení sporu a argumentace. Za účelem co možná nejrychlejšího vyřešení daného sporu je arbitráž ovládána zásadou koncentrace řízení. Rozhodčí tribunál má právo odmítnout jakékoli písemné podklady předložené po skončení přípravného řízení, ledaže by s jejich přijetím druhá strana vyslovila souhlas. Možné je i zkrácené řízení, které je pouze písemné.¹²²

Výsledkem rozhodčího řízení je pak rozhodčí nález. Nález je konečným a závazným rozhodnutím rozhodčího tribunálu. Pokud to kompromis uzavřený stranami sporu nevyloučil, je možné, aby bylo k nálezu přiloženo separátní vótum přehlasovaného člena tribunálu.¹²³ Nález je vyhotoven písemně a musí být náležitě odůvodněn. Rozhodčí nález není konečný v případě, že obsahuje vady, které mohou strany namítat. Těmito vadami může být překročení pravomocí, zaujatost některého z rozhodců, nedostatečné odůvodnění výroku, hrubé porušení pravidel organizace tribunálu či neplatnost kompromisu. O námitkách pak rozhoduje ten samý rozhodčí tribunál, ledaže se strany předem dohodly na případném postoupení věci Mezinárodnímu soudnímu dvoru.¹²⁴

K předání sporu MSD došlo např. v případě konfliktu mezi Guineou-Bissau a Senegalem v roce 1989. Státy byly ve sporu kvůli rozhraničení mořských pásem. Po vydání rozhodčího nálezu Guinea-Bissau namítala u MSD jeho nicotnost z důvodu, že obsah separátního vóta předsedy rozhodčího tribunálu byl v rozporu s tím, jak hlasoval. MSD však ve svém rozhodnutí uvedl, že ačkoli se rozhodce v separátním

¹²¹ *Handbook on the Peaceful Settlement of Disputes between States* [online]. New York: United Nations, Office of Legal Affairs, 1992 [cit. 2018-02-06], s. 62. Dostupné z: <<http://www.un.org/law/books/HandbookOnPSD.pdf>>.

¹²² Čl. 63 a 67 Haagské úmluvy o pokojném vyřizování mezinárodních sporů z 1907, in ONDŘEJ, J.; POTOČNÝ, M. *Obecné mezinárodní právo v dokumentech*. 3. doplněné vydání. Praha: C.H. Beck, 2010, Beckovy právnické učebnice s. 251-252.

¹²³ *Handbook on the Peaceful Settlement of Disputes between States* [online]. New York: United Nations, Office of Legal Affairs, 1992 [cit. 2018-02-06], s. 65. Dostupné z: <<http://www.un.org/law/books/HandbookOnPSD.pdf>>.

¹²⁴ ČEPELKA, Č.; ŠTURMA, P. *Mezinárodní právo veřejné*. V Praze: C.H. Beck, 2008. Beckovy právnické učebnice, s. 552.

vótu přiklání k jinému řešení, než v jehož prospěch hlasuje, nezakládá to neplatnost hlasu.¹²⁵ Guinea-Bissau rovněž namítala, že náleze je nicotný z důvodu, že rozhodčí tribunál nezodpověděl druhou otázku předloženou v kompromisu. MSD však i druhou námitku zamítl s tím, že státy učinily tuto odpověď podmíněnou negativní odpovědí na první otázku a vzhledem k tomu, že ta negativní nebyla, tribunál již nemusel druhou otázku zodpovídat.¹²⁶

4.6.1 Některá zvláštní rozhodčí řízení

V průběhu 20. století, zejména pak od 70. let, se objevuje trend vzniku nových specializovaných rozhodčích orgánů různého charakteru na základě mezinárodních smluv. Obecně je lze dělit na takové, ke kterým mají přístup pouze státy a na ty, ke kterým se mohou obracet i jednotlivci. Zvláštní rozhodčí řízení lze považovat za projev vývoje mezinárodní arbitráže k větší specializaci rozhodčích orgánů.¹²⁷

4.6.1.1 Rozhodčí tribunál pro mořské právo

Úmluva OSN o mořském právu z roku 1982 předvídá pro řešení sporů týkající se mořského práva hned dva typy arbitrážních orgánů. Prvý pro spory o interpretaci a aplikaci mořského práva obecně, ten druhý pro speciální otázky mořského práva. Rozhodčí řízení je zahájeno na žádost jakékoli strany sporu v případě, že se stranám nepodařilo spor urovnat vyjednáváním nebo conciliací.¹²⁸

První typ rozhodčího tribunálu dle Úmluvy OSN o mořském právu tvoří zpravidla pět rozhodců ze seznamu arbitrů, který vede generální tajemník OSN. V seznamu jsou rozhodci, kteří byli jmenováni státy, jež jsou smluvními stranami zmíněné Úmluvy, přičemž každý může jmenovat až čtyři osoby.¹²⁹ Pro konkrétní spor je tribunál sestaven tak, že každá ze stran jmenuje jednoho rozhodce z daného seznamu a zbývající tři jmenují strany společně po vzájemné dohodě, kdy se musí jednat o příslušníky třetích států. Jmenování rozhodců následně mezi sebou

¹²⁵ *Arbitral Award of 31 July 1989 (Guinea-Bissau v. Senegal)*, Judgment. International Court of Justice. 1991.

¹²⁶ MERRILLS, J. G. *International Dispute Settlement*, 5. vyd. Cambridge University Press, 2011. s. 104.

¹²⁷ ČEPELKA, Č.; ŠTURMA, P. *Mezinárodní právo veřejné*. V Praze: C.H. Beck, 2008. Beckovy právnické učebnice, s. 553.

¹²⁸ MERRILLS, J. G. *International Dispute Settlement*, 5. vyd. Cambridge University Press, 2011. s. 174.

¹²⁹ Tamtéž, s. 177.

rozhodnou, kdo bude rozhodčímu tribunálu předsedat.¹³⁰ Rozhodci musí mít zkušenosti s námořními záležitostmi, být spravedliví, způsobilí a morálně zásadoví.¹³¹ Rozhodčí tribunál rozhoduje většinou hlasů a proti jeho rozhodnutí není možné podat odvolání, ledaže se na této možnosti strany předem dohodly.¹³²

Druhý typ rozhodčích orgánů řeší spory v taxativně vymezených specifických oblastech mořského práva, tedy spory týkající se rybolovu, ochrany mořského prostředí, výzkumu moře a plavby a znečišťování z lodí. Zvláštní rozhodčí tribunál tvoří rovněž zpravidla pět rozhodců, kteří jsou jmenováni ze seznamů odborníků na danou oblast vedených specializovanými mezinárodními organizacemi. Pokud jde o oblast rybolovu, seznam je vedený Organizací OSN pro výživu a zemědělství, u oblasti ochrany mořského prostředí vede seznam Program OSN pro životní prostředí, pro oblast výzkumu moře Mezivládní oceánografická komise a pro oblast plavby pak Mezinárodní námořní organizace. Pro konkrétní tribunál je každá ze sporných stran oprávněna jmenovat dva rozhodce z těchto seznamů a společně pak strany vyberou předsedu, který nesmí být příslušníkem žádného ze států, jež jsou stranami sporu.¹³³ Řízení před těmito zvláštními rozhodčími tribunály probíhá stejně jako před prvním typem rozhodčího orgánu dle Úmluvy OSN o mořském právu. Výrok je rovněž konečný a závazný. Rozdíl však spočívá v tom, že sporné strany mohou pověřit rozhodčí tribunál provedením vyšetřování za účelem zjištění skutečnosti vedoucí ke vzniku sporu. V takovém případě má nález charakter nezávazného doporučení.¹³⁴

4.6.1.2 Rozhodčí řízení při rozhodování investičních sporů

V rámci rozhodčího řízení při rozhodování sporů z investic dochází k řešení sporů vzniklých z investování fyzické osoby, která je příslušníkem určitého státu, či právnické osoby se sídlem v určitém státě, na území druhého státu. Ochrana těchto investic je předmětem zejména bilaterálních smluv, na jejichž základě smluvní stát

¹³⁰ ONŘEJ, J.; POTOČNÝ, M. *Mezinárodní právo veřejné: zvláštní část*. 6. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2011. Beckovy právnické učebnice, s. 368.

¹³¹ MERRILLS, J. G. *International Dispute Settlement*, 5. vyd. Cambridge University Press, 2011. s. 177.

¹³² ONŘEJ, J.; POTOČNÝ, M. *Mezinárodní právo veřejné: zvláštní část*. 6. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2011. Beckovy právnické učebnice, s. 368.

¹³³ Čl. 2, 3 Přílohy VIII. Úmluvy OSN o mořském právu, 1982

¹³⁴ Čl. 5 Přílohy VIII. Úmluvy OSN o mořském právu, 1982.

povoluje a podporuje investice investorů druhé smluvní strany. Česká republika je smluvní stranou padesáti takových bilaterálních smluv.¹³⁵

Tyto dvoustranné smlouvy obsahují zpravidla postup pro arbitrážní řešení sporů vyplývajících z interpretace a aplikace těchto dohod. Strany si tak sjednají, jakým způsobem bude ustanoven rozhodčí tribunál ad hoc, jeho procesní pravidla, jakým způsobem budou hrazeny výlohy rozhodčího řízení a podobně. Typicky se tak jedná o mezistátní spor, který je řešen podle mezinárodního práva.¹³⁶

Od těchto sporů je třeba odlišit spory vzniklé mezi smluvním státem a investorem z druhého smluvního státu. Specifičnost těchto sporů spočívá v tom, že zatímco stát je subjektem mezinárodního práva, druhá sporná strana – investor, ať už se jedná o fyzickou nebo právnickou osobu, nikoli. Tyto osoby však mohou využít rozhodčího řízení u Mezinárodního střediska pro řešení investičních sporů (ICSID), což je institucionalizovaný systém rozhodčího řízení založený na základě Úmluvy o řešení sporů z investic mezi státy a občany druhých států z roku 1965.¹³⁷ Účelem Mezinárodního střediska pro řešení investičních sporů je umožňovat smířčí nebo rozhodčí řešení sporů z investic mezi smluvními státy a občany druhých smluvních států. Rozhodující význam však má právě arbitráž, které zpravidla dávají sporné strany přednost.¹³⁸

Rozhodčí řízení před ICSID je možné zahájit za podmínky, že se jedná o právní spor vznikající přímo z investic mezi smluvním státem a občanem jiného smluvního státu, a sporné strany předložily písemný souhlas s rozhodčím řízením před ICSID.¹³⁹ Ke smířčímu nebo rozhodčímu řízení u ICSID může dojít i za předpokladu, že se jedná o spor mezi státem a investorem, kdy buďto daný stát není signatářem Úmluvy o řešení sporů z investic mezi státy a občany druhých států, anebo jím není stát, jehož příslušníkem je investor. V takovém případě se mohou strany dohodnout na předložení sporu k řešení v řízení podle tzv. Dodatečných pravidel.¹⁴⁰

¹³⁵ ONŘEJ, J.; POTOČNÝ, M. *Mezinárodní právo veřejné: zvláštní část*. 6. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2011. Beckovy právnické učebnice, s. 369.

¹³⁶ Tamtéž, s. 370.

¹³⁷ ČEPELKA, Č.; ŠTURMA, P. *Mezinárodní právo veřejné*. V Praze: C.H. Beck, 2008. Beckovy právnické učebnice, s. 555.

¹³⁸ ONŘEJ, J.; POTOČNÝ, M. *Mezinárodní právo veřejné: zvláštní část*. 6. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2011. Beckovy právnické učebnice, s. 371.

¹³⁹ MERRILLS, J. G. *International Dispute Settlement*, 5. vyd. Cambridge University Press, 2011. s. 108.

¹⁴⁰ ČEPELKA, Č.; ŠTURMA, P. *Mezinárodní právo veřejné*. V Praze: C.H. Beck, 2008. Beckovy právnické učebnice, s. 555.

Rozhodčí orgán se zpravidla skládá ze tří rozhodců, kdy každá ze stran jmenuje jednoho rozhodce a třetí, jenž je zároveň předsedou, je jmenován po oboustranné dohodě. Rozhodci rozhodují většinou hlasů. Všechny státy, které jsou smluvní stranou Úmluvy o řešení sporů z investic mezi státy a občany druhých států, se zavázaly k uznání a výkonu rozhodčího nálezu na svém území, jako by se jednalo o konečné rozhodnutí vnitrostátního soudu. Dle této Úmluvy se sporné strany proti rozhodčímu nálezu sice nemohou odvolat, mají však poměrně široké možnosti jiných prostředků. Každá ze stran může požádat o výklad generálního tajemníka v případě, že vzejde spor o výklad a rozsah rozhodčího nálezu. Stejně tak mohou strany požádat o zrušení nálezu generálního tajemníka za předpokladu splnění Úmluvou stanovených podmínek. Mezi tyto podmínky patří překročení pravomoce rozhodčího orgánu, rozhodčí orgán nebyl řádně vytvořen, u některého z rozhodců se vyskytla korupce, došlo k závažnému porušení základních procesních pravidel anebo rozhodčí nález nebyl řádně odůvodněn. Žádost o zrušení nálezu musí být uplatněna do 120 dnů od vydání rozhodčího nálezu, ledaže se jedná o případ korupce u některého z rozhodců, v takovém případě mohou strany podat žádost do 120 dnů od zjištění korupce, nejdéle však ve lhůtě tří let od vydání nálezu.¹⁴¹

4.6.1.3 *Tribunál pro nároky mezi Íránem a USA*

Tribunál pro nároky mezi Íránem a USA zřízený na základě tzv. Alžírských dohod z roku 1981¹⁴² je kompetentní k rozhodování o nárocích amerických občanů proti Íránu a íránských občanů proti Spojeným státům ve sporech, které vznikly v souvislosti s Íránskou islámskou revolucí v roce 1979.

Tento tribunál sídlící v nizozemském Haagu řeší podle Alžírských dohod jednak spory z nároků uplatňovanými občany jednoho ze států vůči druhému státu, dále oficiální nároky mezi Spojenými státy a Íránem vyplývající z obchodních vztahů, některé nároky mezi americkými a íránskými bankovními institucemi a v neposlední řadě pak spory vyplývající z interpretace a aplikace těchto dohod.

Tribunál tvoří devět rozhodců, z nichž tři byly jmenováni vládou Íránu, tři vládou Spojených států a zbylí tři předchozími šesti rozhodci. O nárocích rozhodují

¹⁴¹ Čl. 37, 42, 48 a 52 Úmluvy o řešení sporů z investic mezi státy a občany druhých států 1965.

¹⁴² Tzv. Alžírské dohody z 19. ledna 1981 tvoří dvě deklarace – Všeobecná deklarace (*General Declaration*) a Deklarace o vypořádání nároků (*Claims Settlement Declaration*).

zpravidla tři rozhodci, v případě nároků mezi státy pak celý Tribunál. Všechny nároky musely být uplatněny do 19. ledna 1982, vyjma oficiálních nároků mezi státy.¹⁴³

4.7 Soudní řízení

Ačkoli lze mezinárodní soudní řízení považovat za formálně nejvytříbenější metodu řešení mezinárodních sporů, státy se k tomuto postupu uchylují spíše výjimečně. Strany sporu může odradit zdlouhavost a nákladnost soudního řízení, a tak dají přednost některé z ostatních metod. Soudní řízení je však nezastupitelným prostředkem v případech sporů o právní tituly anebo v případě dlouholetých konfliktů, kde nebyly ostatní prostředky řešení účinné.¹⁴⁴ Mezi základní znaky mezinárodního soudního řízení patří jednak závaznost rozhodnutí pro strany sporu stejně jako to, že rozhodnutí je vyneseno orgánem nezávislým na stranách sporu.¹⁴⁵ Úkolem mezinárodních soudů je autoritativně rozhodnout, co je po právu, nebo vyložit obsah norem mezinárodního práva, čímž přispívají k právní jistotě a působí tedy i preventivně proti vzniku mezinárodních sporů.

Mezinárodní soudní řízení není představováno jednotnou soudní soustavou. Mezinárodní soudy mohou být rozděleny na univerzální a regionální. Univerzální povahu má ten mezinárodní soud, kterému byl k rozhodování udělen mandát celého mezinárodního společenství a zároveň disponuje univerzální jurisdikcí. Zejména v Evropě a Americe se pak rozvinul soudní regionalismus. V Evropě se jedná zejména o Evropský soud pro lidská práva se sídlem ve Štrasburku, na americkém kontinentě zase Meziamerický soud pro lidská práva či Středoamerický soudní dvůr, v Africe pak o Africký soud pro práva člověka a národů. Vzhledem k tomu, že v průběhu existence Mezinárodního soudního dvora vyvstávaly pochybnosti, zda lze soudu OSN svěřit rozhodování vysoce specializovaných otázek mezinárodního práva, většina soudů, které postupně vznikly, má proto omezenou věcnou působnost. Tento rys specializace tak nese kupříkladu Mezinárodní tribunál pro mořské právo nebo trestní tribunály OSN.¹⁴⁶

¹⁴³ *IRAN-UNITED STATES CLAIMS TRIBUNAL: About the Tribunal* [online]. [cit. 2018-03-21]. Dostupné z: <<https://www.iusct.net/Pages/Public/A-About.aspx>>

¹⁴⁴ THIRLWAY, H. *The International Court of Justice: Cruising Ahead at 70*. Leiden Journal of International Law. 2016, 29 (4), s. 1105.

¹⁴⁵ MALENOVSKÝ, J. *Mezinárodní právo veřejné: obecná část a poměr k jiným právním systémům*. 6., upr. a dopl. vyd. Brno: Doplněk, 2014. s. 248.

¹⁴⁶ Tamtéž, s. 246-253.

Jediným univerzálním soudem tak zůstává Mezinárodní soudní dvůr, kterému je věnována následující část této podkapitoly.

4.7.1 Mezinárodní soudní dvůr

Myšlenka vytvoření mezinárodního systému soudnictví se neobjevila až ve 20. století. Francouzský právník působící na dvoře Filipa IV. Sličného Pierre Dubois se touto ideou zabýval ve svém díle *De recuperatione Terrae Sanctae* již v průběhu 14. století.¹⁴⁷

Tato myšlenka opět vyvstala na Haagských mírových konferencích a první světová válka pak nutnost existence mezinárodního soudu jen potvrdila. Pakt Společnosti národů ve svém čl. 14 ukládal Radě Společnosti národů povinnost připravit Statut Stálého dvoru mezinárodní spravedlnosti (*Permanent Court of International Justice*). Tento soud poprvé zasedal 30. ledna 1922 v Paláci míru v nizozemském Haagu. SDMS nikdy nebyl orgánem Společnosti národů. Byl však s touto organizací po celou dobu své působnosti úzce spjat. Soudci SDMS byli voleni Radou a Všečlenským shromážděním SN, přičemž oba tyto orgány měly právo požadovat posudek SDMS ohledně právních otázek.¹⁴⁸ Za 18 let své existence přijal SDMS 31 rozsudků, 27 posudků a 30 soudních příkazů.¹⁴⁹ Stálý soud mezinárodní spravedlnosti byl donucen opustit Haag z důvodů nacistické okupace Nizozemska, naposledy tak zasedal v prosinci 1939, načež přesídlil do Ženevy, kde však svou činnost již neobnovil. Formálně byl rozpuštěn až v roce 1946 na posledním zasedání Všečlenského shromáždění SN.

Již v průběhu druhé světové války započaly diskuze o potřebě obnovy původního mezinárodního soudu nebo založení nového. V roce 1945 se ve Washingtonu sešla skupina odborníků na mezinárodní právo vedená G. H. Hackworthem, která měla za úkol připravit Statut budoucího nástupce SDMS. Tento Statut byl z velké části inspirován Statutem SDMS a byl předložen na konferenci

¹⁴⁷ WILLING BACH, T. *The Proposed International Tribunal of Arbitration of 1623* [online]. [cit. 2018-03-21]. Dostupné z: https://www.jstor.org/stable/983742?seq=1#page_scan_tab_contents, s. 303

¹⁴⁸ *The History of Permanent Court of International Justice* [online]. [cit. 2018-03-21]. Dostupné z: <http://www.icj-cij.org/en/history>.

¹⁴⁹ ČEPELKA, Č.; ŠTURMA, P. *Mezinárodní právo veřejné*. V Praze: C.H. Beck, 2008. Beckovy právnické učebnice, s. 556.

v San Franciscu v dubnu 1945, během které byla mimo jiné sepsána i Charta OSN. Inaugurační zasedání Mezinárodního soudního dvora se konalo 18. dubna 1946.¹⁵⁰

Mezinárodní soudní dvůr je tedy pokračovatelem Stálého soudu mezinárodní spravedlnosti a je zařazen mezi šest hlavních orgánů OSN, v čemž mimo jiné spočívá rozdíl od jeho předchůdce, neboť SDMS nikdy orgánem SN nebyl. Statut MSD není součástí Charty OSN, a to z důvodu, aby měly k soudu přístup i státy, které nejsou členy OSN.

Plénum MSD tvoří celkem patnáct soudců, kvórum k jeho ustanovení je devět (čl. 3 odst. 1 a čl. 25 odst. 3 Statutu MSD). Soudci jsou voleni na volebních schůzích členskými státy OSN a těmi státy, které sice nejsou členy OSN, ale jsou stranou Statutu MSD.¹⁵¹ Každý ze států, který je stranou Statutu, je oprávněn navrhnout kandidáty na funkci soudce. Za každý stát pak kandidáty podle čl. 4 odst. 1 Statutu MSD navrhuje čtyřčlenná státní skupina u Stálého rozhodčího soudu. Každá státní skupina může navrhnout až čtyři kandidáty, přičemž maximálně dva mohou být příslušníky domovského státu dané skupiny. Tito kandidáti musí mít kvalifikaci potřebnou k výkonu funkce soudce u nejvyšších soudů daného státu. Seznamy kandidátů eviduje generální tajemník OSN.

Volba soudců se koná na separátních schůzích Valné hromady a Rady bezpečnosti. Funkční období soudců MSD je 9 let, mohou být ovšem znovuzvoleni. Dle čl. 13 Statutu MSD dochází každé tři roky k obměně jedné třetiny soudců, a to z důvodů institucionální kontinuity. Poté dochází k volbě předsedy a místopředsedy MSD na nadcházející tři roky.

Aby v celkovém počtu patnácti soudců byly zastoupeny všechny hlavní právní kultury, v praxi jsou zpravidla voleni tři soudci z Afriky, dva soudci z Jižní Ameriky a Karibské oblasti, tři soudci z Asie, pět soudců pochází ze západní Evropy a ostatních států a dva soudci pochází z východní Evropy. Standardně bývají vždy voleni soudci ze zemí Stálých členů Rady bezpečnosti. Výjimečnost Mezinárodního soudního dvora mezi ostatními orgány OSN spočívá v tom, že zvolení soudci zde nevystupují jako zástupci svých států. Podle čl. 20 Statutu MSD (čl. 4 Jednacího řádu MSD) jsou soudci povinni postupovat ve své funkci svědomitě a nestranně. Během svého funkčního období nesmí zastávat žádnou politickou nebo správní funkci ani se

¹⁵⁰THIRLWAY, H. *The International Court of Justice: Cruising Ahead at 70*. Leiden Journal of International Law. 2016, 29 (4), s. 1106.

¹⁵¹ Toto byl případ Švýcarska před jeho vstupem do OSN v roce 2002 anebo Nauru před rokem 1999.

zabývat jinou činností, jež by měla povahu povolání (čl. 16 Statutu MSD). Při výkonu své funkce pak požívají diplomatických výsad a imunit (čl. 19 Statutu MSD).

Pro případ, kdy je jednou ze stran stát, jehož příslušníkem je i jeden ze soudců Dvora, může druhý stát jmenovat ze své země soudce ad hoc, který pak rozhoduje spor spolu s ostatními soudci MSD (čl. 31 Statutu MSD). Důvodem možnosti jmenování soudce ad hoc je, že státy by nemusely mít plnou důvěru v rozhodnutí Dvora, kde by neměly zastoupení soudce své národnosti, pokud druhá strana sporu toto zastoupení má. Tímto zůstává zachována zásada rovnosti stran.¹⁵² Soudce ustanovený ad hoc se dočasně účastní projednání daného sporu, do kvóra se ovšem nezapočítává.

Strany sporu mohou požádat Dvůr, aby byl spor rozhodnut senátem, jehož členové jsou zvoleni soudci v tajném hlasování. Statut MSD rozeznává celkem 3 druhy senátů. Prvým je senát pro projednání a rozhodnutí sporu ve zkráceném řízení (čl. 29 Statutu MSD) tvořený pěti soudci a dvěma náhradníky. Druhým je pak senát zabývající se určitými kategoriemi sporů, např. spory ve věcech pracovních či týkající se dopravy a provozu (čl. 26 Statutu odst. 1 MSD). Třetím druhem je pak senát podle č. 26 odst. 2, který umožňuje Dvoru utvořit senát, jenž dostane za úkol se zabývat určitým konkrétním sporem. Rozhodnutí těchto senátů jsou považována za rozhodnutí Dvora (čl. 27 Statutu MSD).

4.7.1.1 *Sporné řízení před Mezinárodním soudním dvorem*

Stranami v řízení před Dvorem mohou být jen státy, které jsou členy OSN či jsou stranou zúčastněnou na Statutu MSD (čl. 34 Statutu MSD). Soukromé zájmy mohou být před Dvorem chráněny v případě, že se za svého občana postaví stát při výkonu diplomatické ochrany, jako tomu bylo kupříkladu v případě *Affaire Nottebohm*¹⁵³ či *LaGrand*.¹⁵⁴

Pouhou účastí na Statutu MSD není ještě dána věcná příslušnost MSD. Ta je založena až následním jednáním sporných stran, které může mít podobu buďto smlouvy o předání již existující sporu k řešení Dvoru, tedy tzv. kompromis, dále obecné smlouvy o smírném řešení případných sporů budoucích, nebo formu

¹⁵² *The International Court of Justice: Handbook*. [online]. The Hague, I.C.J. 2014 [cit. 2018-03-25], s. 26. Dostupné z: <http://legal.un.org/avl/pdf/rs/other_resources/manuel_en.pdf>

¹⁵³ *Affaire Nottebohm (Liechtenstein v. Guatemala)*. Judgment. International Court of Justice. 1955.

¹⁵⁴ *LaGrand (Germany v. United States of America)*, Judgment. International Court of Justice. 2001.

kompromisní doložky provázející určitou smlouvu. Poslední možností je pak tzv. opční prohlášení, jednostranné jednání, kterým stát deklaruje předání budoucích právních sporů Dvoru. Tato jednání jsou však vázána na podmínku reciprocity. K 1. ledu 2018 toto opční prohlášení učinilo celkem 73 států.¹⁵⁵

Řízení před Dvorem může být zahájeno společnou žádostí stran, kterou provází oznámení o dosažení kompromisu, nebo písemnou žalobou jedné ze stran sporu, kdy je však třeba, aby se žalovaná strana již v minulosti podrobila jurisdikci Dvora.¹⁵⁶ Žaloba je následně tajemníkem Dvora zaslána všem státům, kterých se spor týká (čl. 40 odst. 2 Statutu MSD).

Řízení probíhá ve dvou fázích, a to písemné a ústní (čl. 43 odst. 1 Statutu MSD). Nejprve probíhá zpravidla poměrně zdlouhavá písemná fáze, během které strany prostřednictvím soudní kanceláře podávají a druhé straně následně postupují nezbytné písemnosti, odpovědi a případně repliky. Během ústního řízení pak dochází k výslechu svědků, znalců, zmocněnců sporných stran, jejich poradců a právních zástupců. Ústní řízení je veřejné, ledaže Dvůr sám rozhodne jinak či je o vyloučení veřejnosti požádán stranami (čl. 46 Statutu MSD).

Líčení se koná vždy s výjimkou případů, kdy se strany sporu společně dohodnou na projednání sporu ve zkráceném řízení, jenž má pouze písemnou podobu. Po skončení líčení se soudci odeberou k poradě, která je vždy neveřejná a tajná (čl. 54 Statutu MSD). O průběhu řízení, tj. o lhůtách a formách, v nichž musí strany učinit konečné návrhy, rozhoduje Dvůr usneseními (čl. 48 Statutu MSD). V určitých případech Dvůr rozhodne o prozatímních opatřeních potřebných k zachování práv každé strany. O těchto opatřeních je povinnen ihned informovat sporné strany i Radu bezpečnosti (čl. 41 odst. 1, 2 Statutu MSD). Závaznost těchto prozatímních opatření byla potvrzena v rozsudku případu *LaGrand* (Německo vs. Spojené státy) z roku 2001.¹⁵⁷

Statut MSD umožňuje státu, který není spornou stranou, aby do řízení vstoupil jako intervenient, jestliže má na výsledku sporu právní zájem (čl. 62 Statutu MSD). Tyto intervence však nejsou příliš časté a nemusejí být vždy povoleny, do dnešní

¹⁵⁵ *Declarations recognizing the jurisdiction of the Court as compulsory* [online]. [cit. 2018-03-25]. Dostupné z: < <http://www.icj-cij.org/en/declarations>>.

¹⁵⁶ QUINTANA, J. J. *Litigation at the International Court of Justice: Practise and Procedure*. 1. vyd. Leiden: Koninklijke Brill, 2015, s. 41.

¹⁵⁷ *LaGrand (Germany v. United States of America)*. Judgment. International Court of Justice. 2001.

doby Dvůr rozhodl kladně ve třech případech z celkového počtu devíti žádostí.¹⁵⁸ Pokud je Dvoru předložen spor týkající se výkladu multilaterální dohody, tajemník Dvora má povinnost o této skutečnosti vyrozumět všechny státy, které jsou stranou této dohody.¹⁵⁹ Tyto státy pak mají právo v řízení intervenovat, a pokud tak učiní, je výklad podaný Dvorem pro ně rovněž závazný (čl. 63 odst. 1, 2 Statutu MSD).

Po skončení líčení se soudci schází na soukromé schůzi, kde případ probírají mezi sebou a předseda Dvora vyhotoví seznam sporných bodů či otázek, kterým je třeba věnovat pozornost v rozhodnutí. Soudci mají následně několik týdnů na to, aby se k těmto bodům písemně vyjádřili; tato vyjádření však slouží pouze pro potřeby soudců a nejsou zveřejňovaným dokumentem. Následuje několik neveřejných schůzí, při kterých soudci nad případem diskutují a zároveň se každý soudce samostatně k případu vyjadřuje podle stanoveného pořadí. Jako první tak činí případný soudce ad hoc následovaný soudci počínaje služebně nejmladším a až jako poslední se k případu vyjadřuje místopředseda a předseda Dvora. Na závěr těchto schůzí je pak ustanovena tzv. návrhová komise, jež má za úkol připravit předběžný návrh rozsudku. Soudci mají po samostatném prostudování možnost se k návrhu vyjádřit a navrhnout doplnění na několika schůzích. Na závěr probíhá finální hlasování o jednotlivých bodech rozhodnutí ve sporu.¹⁶⁰

Podkladem pro rozhodnutí Dvora jsou mezinárodní úmluvy, obyčejové mezinárodní právo a obecné zásady právní. Jako podpůrný prostředek k určení vlastního pravidla mu slouží i precedenční judikatura a nauka nejkvalifikovanějších znalců veřejného práva národů (čl. 38 odst. 1 Statutu MSD). V případě, že by přece jen soudci dospěli k názoru, že pro nedostatek pramenů práva nemohou spor rozhodnout, mají pravomoc rozhodnout ve věci dle ekvity, avšak pouze za předpokladu, že s tím strany sporu souhlasí (čl. 38 odst. 2 Statutu MSD).

Rozsudek je vždy vyhotoven ve dvojjazyčné verzi, anglické a francouzské, a skládá se zpravidla ze tří částí. V úvodní části jsou obsažena jména soudců, kteří rozhodovali, dále strany sporu, důvod sporu a rovněž i nároky stran. V další části je uvedeno odůvodnění, tedy skutečnosti, argumenty a důvody, které vedly soudce k jejich rozhodnutí. V poslední části se pak nachází samotný výrok, který následuje

¹⁵⁸ *The International Court of Justice: Handbook*. [online]. The Hague, I.C.J. 2014 [cit. 2018-03-25], s. 66. Dostupné z: <http://legal.un.org/avl/pdf/rs/other_resources/manuel_en.pdf>

¹⁵⁹ THIRLWAY, H. *The International Court of Justice: Cruising Ahead at 70*. Leiden Journal of International Law. 2016, 29 (4), s. 1118.

¹⁶⁰ QUINTANA, J. J. *Litigation at the International Court of Justice: Practise and Procedure*. 1. vyd. Leiden: Koninklijke Brill, 2015, s. 526-530.

po úsloví „*For these reasons*“. V závěru rozsudku je stanoveno datum vyhlášení a která ze dvou jazykových verzí je autentická.

Rozsudek je vyhlášován ve Velkém sálu Paláce míru při veřejném zasedání, při němž musí být přítomno aspoň devět soudců. Zpravidla je rozsudek čten předsedou Dvora v jedné z jazykových verzí. Po jeho přečtení každá ze sporných stran obdrží po jednom vyhotovení podepsaném předsedou a tajemníkem Dvora. Následně je rozsudek umístěn na webové stránky Dvora, je vydáno tiskové prohlášení a v neposlední řadě je o rozhodnutí informován generální tajemník OSN.¹⁶¹

Rozsudek MSD je konečný a není možné se proti němu odvolat. Závazný je pak pouze pro strany sporu a případ, který jím byl rozhodnut (čl. 60 Statutu MSD). Pokud však vyjde najevo skutečnost, která může mít zásadní vliv na výsledné rozhodnutí sporu a která v době vynesení rozsudku nebyla známá stranám ani Dvoru, může jakákoli strana podat žádost o revizi rozsudku (čl. 61 odst. 1 Statutu MSD), a to do 6 měsíců od zjištění nových skutečností, nejdéle však do 10 let od vyhlášení rozsudku (čl. 61 odst. 4 a 5 Statutu MSD). Strany sporu mohou rovněž požádat o podání závazného výkladu rozsudku v případě, že není jasný jeho smysl či dosah (čl. 60 Statutu MSD).

Nelze opomenout ani institut separátního vóta. V případě, že rozsudek nevyjadřuje vcelku či jen zčásti jednomyslné mínění soudců, může člen Dvora připojit k rozsudku separátní vótum, které zpravidla obsahuje důvody, proč daný soudce nesouhlasí s výsledným rozhodnutím, s některými body či jeho odůvodněním. Soudci mohou sepsat i společná separátní vóta. Některá separátní vóta mohou být i velmi rozsáhlá. Separátní vótum k rozsudku případu *South West Africa* čítalo 454 stran, což představovalo desetinasobek délky rozsudku. Společné separátní vótum dvou členů Dvora k rozsudku případu *Bosna a Hercegovina vs. Srbsko a Černá Hora* pak čítalo dokonce 680 stran, tedy čtyřnasobek samotného rozsudku.¹⁶²

¹⁶¹ *The International Court of Justice: Handbook*. [online]. The Hague, I.C.J. 2014 [cit. 2018-03-25], s. 69-74. Dostupné z: <http://legal.un.org/avl/pdf/rs/other_resources/manuel_en.pdf>

¹⁶² *The International Court of Justice: Handbook*. [online]. The Hague, I.C.J. 2014 [cit. 2018-03-25], s. 69-72. Dostupné z: <http://legal.un.org/avl/pdf/rs/other_resources/manuel_en.pdf>

4.7.1.2 Posudky Mezinárodního soudního dvora

Mezi pravomoci Mezinárodního soudního dvora patří podávání posudků o právní otázce na žádost kteréhokoli orgánu OSN, který je podle Charty OSN o něj oprávněn požádat (čl. 65 odst. 1). Valné shromáždění a Rada bezpečnosti mohou žádat posudek k jakékoli právní otázce, ostatní orgány OSN a odborné organizace pak mohou požádat o posudek k otázce, která přímo souvisí s jejich činností, popř. pokud k tomu mají zmocnění od Valného shromáždění (čl. 65 Statutu MSD a čl. 96 Charty OSN). Toto zmocnění již v minulosti získala Hospodářská a sociální rada, Poručenská rada, stejně jako většina pomocných orgánů a odborných organizací OSN.¹⁶³

Žádost o vydání posudku se podává prostřednictvím soudní kanceláře v písemné podobě a obsahuje právní otázku či několik otázek, na které daný orgán či organizace požaduje od Dvora odpověď. Po seznámení se s žádostí navrhne Dvůr seznam států a mezinárodních organizací, které by mohly k předloženým otázkám poskytnout informace. Tyto státy jsou pak na výzvu povinni se do určité doby písemně vyjádřit, popř. podat ústní výklad na zasedání k tomu určeném (čl. 66 Statutu MSD). Jakýkoli stát má právo požádat o zařazení do řízení o posudku.

Posudkové řízení se stejně jako sporné skládá z písemné a ústní části, písemná však bývá kratší, než je tomu u sporného řízení a v naléhavých případech může být dokonce zcela přeskočena. Předseda Dvora stanoví státům či organizacím lhůtu, dokdy mohou podávat písemná vyjádření. Vyjádření nejsou, co se jejich délky týče, nijak omezena. Vyjádření Srbska a Spojeného království ohledně jednostranné deklarace nezávislosti Kosova každé čítalo přes 1000 stran textu.¹⁶⁴

Posudkové řízení pak končí vydáním posudku. Před jeho vydáním se pak stejně, jako je tomu u sporného řízení, konají porady soudců. Dále je stejně jako u sporného řízení možné, aby soudci, kteří nesdílejí většinový právní názor, k posudku připojili svá zvláštní mínění. Dvůr pak vyhláší posudek ve veřejném zasedání, o kterém byli nejprve informováni generální tajemník OSN, zástupci členů OSN, jiných států či mezinárodních organizací, jichž se to týká (čl. 67 Statutu MSD).

Vzhledem ke svému čistě poradnímu charakteru nejsou posudky právně závazné. Mají však velkou morální váhu, a proto se jimi orgány OSN i organizace

¹⁶³ AL-JAGHOUB, M. *The Advisory and Adjudicatory Role of the International Court of Justice*. University of Jordan: Law Sciences, 2016. 43 (3), s. 1396.

¹⁶⁴ *The International Court of Justice: Handbook*. [online]. The Hague, I.C.J. 2014 [cit. 2018-03-25], s. 86. Dostupné z: <http://legal.un.org/avl/pdf/rs/other_resources/manuel_en.pdf>

fakticky řídí. V případě, že Dvůr o určité otázce vydal posudek, bude pro stranu případného sporu souvisejícího s touto otázkou těžké obhájit opačný argument.¹⁶⁵

Někdy se posudky mohou týkat otázek souvisejících ve skutečnosti s nevyřešenými spory mezi státy. Dvůr se v takovém případě řídí procesními předpisy upravujícími sporné řízení, pokud je považuje za použitelné (čl. 68 Statutu MSD), tedy zejména požaduje souhlas zainteresovaných států s jurisdikcí Dvora, vzhledem k tomu, že se v tomto případě jedná o tzv. posudky s funkcí rozsudku.¹⁶⁶

Posudky vydával i Stálý dvůr mezinárodní spravedlnosti, který byl v této oblasti o něco činnější. Za osmnáct let své existence vydal 27 posudků.¹⁶⁷ Což je stejný počet jako vydal Mezinárodní soudní dvůr od roku 1946 dodnes.¹⁶⁸

¹⁶⁵ AL-JAGHOUB, M. *The Advisory and Adjudicatory Role of the International Court of Justice*. University of Jordan: Law Sciences, 2016. 43 (3), s. 1397.

¹⁶⁶ ČEPELKA, Č.; ŠTURMA, P. *Mezinárodní právo veřejné*. V Praze: C.H. Beck, 2008. Beckovy právnické učebnice, s. 566.

¹⁶⁷ BERNHARDT, R. *Encyclopedia of Public International Law*. Amsterdam: North Holland Publishing Company, 1981. s. 87.

¹⁶⁸ Judgments, Advisory Opinions and Orders. *International Court of Justice* [online]. [cit. 2018-04-08]. Dostupné z: <<http://www.icj-cij.org/en/decisions/advisory-opinion/1946/2018/desc>>

5 Zprostředkování

Zprostředkování neboli mediace bylo jako prostředek řešení sporů užívána už ve starověku. Na konci 3. století př. n. l. se skupina vyslanců z několika řeckých městských států ujala funkce mediátorů při první makedonské válce mezi Makedonií a Aitólským spolkem, díky čemuž nastalo na Peloponésském poloostrově alespoň krátkodobé příměří. Důvodem pro tuto intervenci třetích stran bylo kromě zabránění krveprolití na bitevním poli rovněž i snaha zastavit expanzi Makedonie a zachování regionálního obchodu.¹⁶⁹ Mezinárodní mediace tak v dnešní době funguje na stejném principu. Pokud se třetí strana ujme role zprostředkovatele, nezřídka se kromě předejití vyhocení konfliktu snaží i prosadit vlastní zájmy.

Vzhledem k tomu, že mediátor má přímý vliv na to, jak konkrétní mezinárodní spor dopadne, může být pro třetí stát atraktivní nabídnout, že se této role zhostí, v praxi se tak mediátory stávají třetí státy poměrně často. Ve sporu mezi Velkou Británií a Argentinou týkající se argentinské invaze na Falklandské ostrovy roku 1982 se této role zhostily Spojené státy. Aby tento spor nevygradoval, bylo v nejvyšším zájmu Spojených států vzhledem k tomu, že Velká Británie je členským státem NATO, přičemž Argentina je zase členem Organizace amerických států. Pro Spojené státy by případný ozbrojený konflikt znamenal volbu mezi dvěma spojenci. Dalším příkladem sporu, kdy se zprostředkování ujal třetí stát, je konflikt mezi Indií a Pákistánem ohledně území Kašmíru v roce 1965. Mediátorem se v tomto případě stal Sovětský svaz, a to z dvojího důvodu. Tím prvním byla možnost zvýšení vlivu v daném regionu, tím druhým pak snaha předejít případné intervenci ze strany Číny.

5.1 Metody mediace

Mediace je v praxi hojně využívaný prostředek řešení mezinárodních sporů. Greig a Diehl uvádějí, že u 72% mezinárodních sporů během jejich trvání dojde alespoň v určité fázi k řešení konfliktu za pomoci zprostředkování.¹⁷⁰ Navzdory tomu Jonathan Wilkenfeld ve své knize *Mediating International Crises* zdůrazňuje, že ve velkém množství případů není plně jasné, jakým konkrétním způsobem zprostředkovatelé postupovali. Určitý náhled na mediaci a její proces poskytují pouze

¹⁶⁹ GREIG J. M.; DIEHL P. F. *International Mediation*, 1. vyd. Cambridge: Polity Press, 2012. s. 1.

¹⁷⁰ Tamtéž, s. 56.

případné osobní paměti mediátorů-jednotlivců nebo hloubkové studie případů, ani ty ale nemusí vést k všeobecnému porozumění.¹⁷¹ Dále však popisuje nejčastější metody zprostředkování.

Jako první uvádí *usnadňování komunikace (communication-facilitation)*, kdy mediátor funguje zejména jako komunikační prostředek mezi spornými stranami, obzvláště pokud přímá komunikace mezi stranami není možná nebo dokonce žádaná. Může pak i shromažďovat fakta nebo stanovit, v jakém pořadí budou jednotlivé aspekty sporu podrobeny diskuzi. Jacob Bercovitch a Richard Wells mezi standardní postupy této metody mediace zmiňují zejména navázání kontaktu se spornými stranami, získání jejich důvěry, umožnění vzájemné komunikace mezi stranami. Dále pak mediátor podle nich usiluje i o vyjasnění situace a sporných otázek, poskytnutí dalších důležitých informací a ujasnění zájmů stran.¹⁷²

Jako příklad mediace tohoto typu uvádí roli, jakou sehrála Organizace africké jednoty v roce 1986 po pokusu o vojenský puč v Togu, ze kterého prezident Eyadema nařkl Burkinu Faso a Ghanu.¹⁷³ U této metody zprostředkování je však třeba podotknout, že se z velké části kryje s definicí dobrých služeb. O této metodě bylo pojednáno v podkapitole 4.2. této práce.

Další typ mediace Wilkenfeld nazval *formulací (formulation)*. Mediátor se v této roli aktivněji podílí na procesu vyjednávání, přičemž definuje (formuluje) jednotlivé neshody a sám přichází s novými návrhy na řešení či další postup. Tato metoda mediace se využívá zejména v případech, kdy sporné strany při přímém diplomatickém jednání dospěly do slepé uličky. Dle Bercovitcha a Wellse pak u této formy mediátor usiluje zejména o udržení komunikace mezi stranami a snížení případného napětí. Dále dohlíží nad pravidelností schůzek sporných stran, které v některých případech i sám svolává.¹⁷⁴

Jako příklad této metody lze zmínit mediaci vykonávanou Společností národů v roce 1920 při řešení sporu mezi Polskem, Litvou a Ruskem, kde opakovaně organizovala setkání stran, podílela se na šetření situace a zejména přišla s návrhem hlavních bodů dohody, která byla pro všechny strany přijatelná.

¹⁷¹ WILKENFELD, J. a spol. *Mediating International Crises*, 1. vyd. Routledge, 2005, s. 4.

¹⁷² BERCOVITCH, J.; WELLS, R. *Evaluating Mediation Strategies: A Theoretical and Empirical Analysis*, Peace & Change, 1993, 18 (1), s. 8.

¹⁷³ WILKENFELD, J. a spol. *Mediating International Crises*, 1. vyd. Routledge, 2005, s. 71.

¹⁷⁴ BERCOVITCH, J.; WELLS, R. *Evaluating Mediation Strategies: A Theoretical and Empirical Analysis*, Peace & Change, 1993, 18 (1), s. 8.

Jako poslední typ zprostředkování je pak uvedena *manipulativní mediace* (*manipulative mediation*). Při manipulativní mediaci třetí strana zpravidla využívá své pozice a vlivu, aby přesvědčila strany sporu k přijetí určitého způsobu řešení. Podle Wilkenfelda může při manipulativní mediaci zprostředkující strana dokonce hrozit postihy straně, která se přijetí navrhovaného řešení brání. Wilkenfeld shledává tento typ mediace za nejaktivnější, neopomíná však zdůraznit, že v tomto případě může být neutralita a objektivita mediátora diskutabilní.¹⁷⁵

Manipulativní mediace byla užita například při řešení sporu probíhajícím mezi Tureckem a Řeckem ohledně Kypru v polovině 70. let. Na jaře 1974 došlo na Kypru k vojenskému puči podporovanému Athénami, byl svržen kyperský prezident arcibiskup Makarios III., představitel a zastánce samostatné Kyperské republiky, a následně nastolena nová vláda, která usilovala o připojení Kypru k Řecku. Turecko na situaci reagovalo vysláním vojsk do severní části ostrova. Aby došlo k nastolení stability na Kypru, do sporu se jako zprostředkovatelé vložila OSN a Spojené státy americké spolu s Velkou Británií. Zástupci USA i Velké Británie kritizovali jak tureckou invazi na ostrov, tak i řeckou angažovanost v převratu. Tehdejší americký ministr zahraničních věcí Henry Kissinger stranám předložil dohodu o příměří a budoucnosti ostrova a informoval je, že v případě, že tento plán nepřijmou, USA odstraní z území obou států jaderné zbraně, čímž se Turecko i Řecko ocitne mimo ochranu amerického protiraketového deštníku.

Kissingerův britský protějšek Callaghan se zase snažil donutit Turky, aby stáhli svoje jednotky z Kypru pod pohrůžkou mobilizace sil NATO proti Turecku. Vzhledem k tomu, že tak neučinili, Velká Británie zmobilizovala vojenské síly v očekávání potenciální turecké invaze. Jak poznamenává Wilkenfeld, krizi se sice za pomoci manipulativní mediace vyřešit nepodařilo, ale rozhodně díky ní došlo k omezení další eskalace sporu.¹⁷⁶

Graig a Diehl zase ve své knize *International mediation* rozlišují formy mediace podle 4 fází konfliktu. Těmito fázemi míní následující: fázi je před vypuknutím ozbrojeného násilí (*pre-armed conflict*), další pak je ozbrojený konflikt (*armed conflict*), následuje ukončení ozbrojeného násilí (*cease-fire*) a nakonec uzavírání mírových smluv a jejich dodržení.¹⁷⁷ Ne všechny konflikty však musí projít všemi

¹⁷⁵ WILKENFELD, J. a spol. *Mediating International Crises*, 1. vyd. Routledge, 2005, s. 71-73.

¹⁷⁶ Tamtéž, s. 74-75.

¹⁷⁷ GREIG, J. M.; DIEHL, P. F. *International Mediation*, 1. vyd. Cambridge: Polity Press, 2012. s. 15.

fázemi, stejně tak může spor mezi jednotlivými fázemi fluktuovat. Podle stádia konfliktu se pak mění postup a cíl mediace.

V případě, že spor ještě nevygradoval do ozbrojeného konfliktu, je hlavním cílem mediátora, aby strany sporu spolu komunikovaly a dospěly k určitému řešení bez použití zbraní. Intervence třetích stran v průběhu druhé fáze konfliktu, tedy v případě, že ozbrojený konflikt již trvá, má přirozeně jiný cíl, a tím je složení zbraní. Teprve poté, co dojde k uklidnění situace, je možné, aby se mediátor snažil strany přimět k diskuzi nad mírovým uspořádáním vzájemných vztahů do budoucna.

V poslední fázi pak již jsou uzavřeny mírové smlouvy, což však nemusí znamenat konec funkce mediátora vzhledem k tomu, že mohou dále vyvstávat dílčí spory, pokud některá ze stran plně nedodrží své závazky z mírových jednání. Například Generální tajemník OSN působil jako zprostředkovatel během občanské války v Salvadoru, která skončila mírovou smlouvou podepsanou v roce 1992. O dva roky později, kdy se v zemi konaly volby, se pak ke své roli vrátil z obav před obnovením konfliktu.¹⁷⁸

Která ze zmíněných metod mediace je nejefektivnější nelze všeobecně určit, záleží vždy na charakteru (či fázi dle Greiga a Diehla) konkrétního sporu. Mediátor představující komunikační kanál mezi dvěma stranami tak postačí k nápomoci vyřešení sporu v případě, že se jedná o konflikt nízké intenzity. V případech, kde již spor gradoval do větší intenzity, pak bude zprostředkování účinnější, pokud mediátor bude sám přicházet s návrhy a řešeními. Manipulativní mediace ze strany některé z velmocí zase může obrátit celkovou situaci i v doposud nepřátelském prostředí a přimět strany k ukončení sporů a uzavření dohod.

5.2 Mediátoři

Roli mediátora může zastávat poměrně široká škála subjektů, od jednotlivce, státu, nevládní organizace až po regionální a mezinárodní organizace. Mezi těmito subjekty pak nejčastějším mediátorem byly státy, které po skončení druhé světové války tuto roli zastávaly v celkem 38% mezinárodních mediací. Konkrétně pak ze

¹⁷⁸ GREIG, J. M.; DIEHL, P. F. *International Mediation*, 1. vyd. Cambridge: Polity Press, 2012. s. 17.

států byly mediátorem nejčastěji Spojené státy americké, a to hned ve 32% případů všech států konaných zprostředkování.¹⁷⁹

Ačkoli státy hrají na poli mezinárodní mediace zásadní roli, nelze opomíjet ani mezinárodní organizace. Největší rozmach mezinárodní mediace vykonávané mezinárodními organizacemi byl zejména koncem 40. let a v průběhu 50. let, tedy krátce po založení Organizace spojených národů, Ligy arabských států či Organizace amerických států. V tomto období roli mediátora organizace zastávaly až v 60% všech případů. Mezi mezinárodními organizacemi hraje zásadní roli OSN, které poskytovala služby zprostředkovatele v 64% případů mediací konaných mezinárodními organizacemi.¹⁸⁰

Mediátory-jednotlivci zpravidla bývají osoby s bohatou praxí ve vládních funkcích či prominentních postaveních v rámci mezinárodních organizací, které těží ze svých diplomatických zkušeností a osobní prestiže. Těmito individuálními zprostředkovateli tak v 2. polovině 20. století byli mimo jiné bývalý prezident Spojených států Jimmy Carter, bývalý prezident Jihoafrické republiky Nelson Mandela, bývalý generální tajemník OSN Kofi Annan či anglikánský arcibiskup Desmond Tutu.¹⁸¹

5.3 Výsledek mediace

Z příkladů uvedených výše vyplývá, že mediace může vést k různým závěrům. Výsledkem může být například smlouva uzavřená stranami sporu, protokol, deklarace, komuniké či gentlemanská dohoda. Jak však již bylo řečeno, jedním z hlavních znaků zprostředkování je zejména nezávaznost mediátorem či mediátory doporučených návrhů, které mají výhradně poradní charakter, jak plyne např. z čl. 6 Haagských úmluv.

V některých mezinárodních dohodách ale můžeme naleznout úpravu časového horizontu pro trvání mediace. Lze zmínit např. čl. XIII. Paktu z Bogoty, který stanoví dvouměsíční lhůtu pro ustanovení mediátora, která je následována pětiměsíční lhůtou pro přijetí určitého řešení stranami. Pokud tak strany neučiní, mají povinnost přistoupit k jinému z pokojných způsobů řešení sporů. Haagské úmluvy pak ve svém

¹⁷⁹ GREIG, J. M.; DIEHL, P. F. *International Mediation*, 1. vyd. Cambridge: Polity Press, 2012. s. 63-65.

¹⁸⁰ Tamtéž, s. 67-70.

¹⁸¹ BERCOVITCH J.; RUBIN, J. Z. *Mediation in International Relations: Multiple Approaches to Conflict Management*. London: The Macmillan Press Ltd, 1992. s. 14.

čl. 5 stanoví, že proces mediace je ukončen v případě, že tak některá ze stran sporu prohlásí nebo v případě, že návrhy mediátora nejsou stranami sporu akceptovány.¹⁸²

5.4 Kdy není mediace možná

Jak již bylo zmíněno, mediace je metodou řešení sporů se širokými možnostmi užití. Navzdory tomu, že se jedná o jeden z nejčastěji užívaných prostředků pokojného řešení mezinárodních sporů, nelze tuto metodu užít vždy.

Překážky v užití zprostředkování mohou vyvstat vzhledem k určitému charakteru sporných stran či vývoji daného konfliktu. Vzhledem k tomu, že předpokladem mediace je konsens sporných stran s intervencí ze strany třetího státu, je přirozené, že tyto strany se zprostředkováním budou souhlasit pouze za předpokladu, že jim to poskytne užitek.

Mediátor může nabídnout určitou výhodu některé ze stran výměnou za ustoupení z některých jejích požadavků či následně figurovat jako garant dodržování výsledné dohody stran. Pouze málo států tak bude mít možnosti, aby mohly z pozice mediátora něco takového nabídnout, pokud některou ze stran je i světová velmoc. Světové velmoci spíše budou na mediátora pohlížet jako na překážku v prosazení vlastního řešení daného sporu. Při porovnání procentuálního výskytu mediací u sporů mezi státy, které nejsou považovány za světové velmoci a u sporů, kde alespoň jednou ze stran je některá ze světových velmocí, rozdíl je jasně vidět. U konfliktů, kde ani jednou stranou sporu nebyla světová velmoc, došlo ke zprostředkování aspoň v některé fázi řešení sporu u 80% konfliktů. U konfliktů, kde jednou ze stran byla některá ze světových velmocí, se pak strany rozhodly pro mediaci v méně než polovině případů.¹⁸³

To neznamena, že by světové velmoci chovaly celkovou nedůvěru k mediaci jako metodě urovnání sporů. Zářným příkladem je v této práci již zmiňovaný případ zajatých zaměstnanců americké ambasády v Teheránu. V tomto sporu mezi Íránem a Spojenými státy došlo k vyhocení situace až do té míry, že státy spolu přerušily diplomatické styky. Jediný prostředek komunikace mezi nimi pak představovalo Alžírsko, které se chopilo role mediátora. Ačkoli lze oba aktéry sporu považovat za

¹⁸² *Handbook on the Peaceful Settlement of Disputes between States* [online]. New York: United Nations, Office of Legal Affairs, 1992 [cit. 2018-02-06], s. 9. Dostupné z: <<http://www.un.org/law/books/HandbookOnPSD.pdf>>.

¹⁸³ GREIG, J. M.; DIEHL, P. F. *International Mediation*, 1. vyd. Cambridge: Polity Press, 2012. s. 56-57.

podstatně mocnější státy, než je Alžírsko, tento stát sehrál v řešení celého konfliktu nezastupitelnou roli. Výsledkem zprostředkování pak byly tzv. Alžírské dohody.

Kromě charakteristiky stran sporu má na možnost a úspěch mediace vliv i samotný vývoj daného konfliktu. V případě sporu, kde se situace mezi stranami již kriticky vyostřila a nepřátelství vzrostlo, strany budou méně ochotné přistoupit k řešení sporu formou zprostředkování. Na druhou stranu Bercovitch uvádí, že řešení sporů ozbrojeným násilím je spojeno s podstatně vyššími náklady. Velké množství nákladů a prodělaných útrap pak naopak může zneprátené strany dovést zpět k možnosti řešení sporu mediací.¹⁸⁴

V neposlední řadě nelze opomenout ani roli mediátora. Jak již bylo řečeno, aby mohlo dojít k mediaci, musí s tím sporné strany souhlasit. Rovněž pak musí souhlasit s tím, kdo se chopí role zprostředkovatele. Najít pro tento úkol správnou osobu (či subjekt) nemusí být vždy jednoduché, a tak mezinárodní společenství již bylo svědkem toho, že se sporné strany sice rozhodly svůj konflikt vložit do rukou mediátora, ale celý proces urovnání daného sporu pak uvízl na tom, že se strany nedokázaly shodnout právě na zprostředkovateli.

Jak praxe ukázala, role mediátora může být vcelku ošidná i vzhledem k tomu, že bývá časté, že jedna strana je oproti druhé v procesu mediace upřednostňovaná. Mediátor tak v podstatě může riskovat vlastní vztahy se státy, které jsou stranami sporu. To se týká zejména případů, kdy se spor vyostřil do ozbrojeného konfliktu.¹⁸⁵

5.5 Spor o průliv Beagle

5.5.1 Pozadí sporu

Beagle je 12 km široký a 245 km dlouhý průliv ležící mezi pobřežím Ohňové země a ostrovy Navarino a Hoste. V roce 1978 ohledně oblasti tohoto průlivu vyescaloval spor mezi Argentinou a Chile. Tyto státy spolu v roce 1881 uzavřely smlouvu upravující hranice, která však ne úplně přesně specifikovala, ke kterému státu náleží právě průliv Beagle a přilehlá oblast.¹⁸⁶ Po následujících téměř sto let sice státy vedly jednání v různé intenzitě, k rozřešení situace však nedošlo.

¹⁸⁴ BERCOVITCH J.; RUBIN, J. Z. *Mediation in International Relations: Multiple Approaches to Conflict Management*. London: The Macmillan Press Ltd, 1992. s. 33.

¹⁸⁵ BERNHARDT, R. *Encyclopedia of Public International Law*. Amsterdam: North Holland Publishing Company, 1981. s. 49. ISBN 0444861408.

¹⁸⁶ GREIG, J. M.; DIEHL, P. F. *International Mediation*, 1. vyd. Cambridge: Polity Press, 2012. s. 25.

Zatímco v době, kdy spolu státy uzavřely smlouvu o hranicích, mezinárodní obyčej mořského práva vymezoval šíři pobřežních vod 3 námořní míle od základní linie, v průběhu 20. století nastaly změny v mořském právu, v jejichž důsledku došlo k rozšíření této zóny na 12 námořních mil a stanovení výlučné ekonomické zóny v šíři až 200 námořních mil od základní linie.¹⁸⁷ Oblast průlivu Beagle se tak pro oba státy stal klíčovým územím z hlediska mezinárodního obchodu, přírodních zdrojů a rovněž i vojenské strategie.

Spor o toto území se státy nejprve snažily řešit prostřednictvím přímého diplomatického jednání. Když však nepřineslo kýžený výsledek, rozhodly se strany v roce 1971 řešit spor prostřednictvím arbitráže vedené Velkou Británií. Během rozhodčího řízení strany přednesly svoje nároky před arbitrážním panelem, který byl tvořen pěti soudci Mezinárodního soudního dvora. Panel arbitrů měl na závěr vydat rozhodnutí, které byla Velká Británie oprávněna schválit či zamítnout. V případě, že by rozhodnutí bylo schváleno, nález by byl pro obě strany závazný.¹⁸⁸ Výsledné rozhodnutí vydané v roce 1977 určilo, že tři z ostrovů v průlivu náleží Chile. Zároveň bylo stanoveno, že nález se stane vykonatelným uplynutím devíti měsíců od jeho vydání. Ze strany Argentiny následovaly neúspěšné pokusy prostřednictvím vyjednávání přimět Chile k uzavření dohody o společné správě těchto ostrovů.¹⁸⁹

V lednu 1978 napětí mezi státy eskalovalo, Chile tak navrhlo předložení sporu Mezinárodnímu soudnímu dvoru. Argentina však z důvodu neúspěchu v předchozím rozhodčím řízení tento návrh odmítla. Vzhledem k tomu, že devítiměsíční lhůta stanovená v rozhodnutí již téměř uplynula, Argentina oficiálně prohlásila rozhodčí nález za neplatný. Oba státy zmobilizovaly jednotky a vyslaly bitevní lodě směrem k průlivu Beagle, takže vypuknutí válečného konfliktu vypadalo nevyhnutelně. Hlavy států z celého světa nabádaly Argentinu a Chile k pokojnému řešení sporu, mezi nimi i papež Jan Pavel II., jenž v dopisech adresovaných prezidentům obou států vyzýval k uklidnění celé situace.¹⁹⁰ V polovině prosince roku 1978 se sešli argentinský a

¹⁸⁷ GREENBERG, M. C. et al. *Words over War: Mediation and Arbitration to Prevent Deadly Conflict*. 1. vyd. New York: Carnegie Corporation of New York, 2000. s. 296.

¹⁸⁸ GREIG, J. M.; DIEHL, P. F. *International Mediation*, 1. vyd. Cambridge: Polity Press, 2012. s. 25-26.

¹⁸⁹ GREENBERG, M. C. et al. *Words over War: Mediation and Arbitration to Prevent Deadly Conflict*. 1. vyd. New York: Carnegie Corporation of New York, 2000. s. 300.

¹⁹⁰ BERCOVITCH J.; RUBIN, J. Z. *Mediation in International Relations: Multiple Approaches to Conflict Management*. London: The Macmillan Press Ltd, 1992. s. 154.

chilský ministr zahraničních věcí a vedli jednání o případné možnosti řešit spor prostřednictvím mediace.¹⁹¹

Mezitím však vojenská junta v Argentině začala plánovat Operaci Soberania, během které měla Argentina podniknout invazi do Chile a okupovat ostrovy v průlivu Beagle. Invaze, která byla původně naplánována na 22. prosinec 1978, musela být nakonec odložena kvůli zhoršenému počasí o jeden den. Papež Jan Pavel II. si uvědomoval naléhavost situace, a tak dne 23. prosince do Argentiny přiletěl kardinál Antonio Samoré.¹⁹²

5.5.2 Proces mediace sporu

Proces řešení chilsko-argentinského sporu lze rozdělit do několika fází. První fáze trvala od konce prosince roku 1978, kdy do Buenos Aires přiletěl kardinál Samoré co by oficiální papežův vyslanec, do ledna 1979. V této fázi šlo výhradně o zamezení vypuknutí války a docílení uzavření dohody o řešení sporu prostřednictvím mediace.

Úroveň nepřátelství panující mezi dvěma státy byla v tuto chvíli natolik vysoká, že bylo prakticky nemožné, aby spolu zástupci států vyjednávali přímo. V této fázi tak kardinál Samoré vykonával tzv. shuttle diplomacy, kdy několikrát cestoval mezi Buenos Aires a Santiagem de Chile a fungoval jako jediný komunikační kanál mezi Argentinou a Chile. Kardinál Samoré v této úvodní fázi vyslechl představitele sporných stran a seznamoval se s pozadím sporu. Poté se snažil přimět státy, aby souhlasily s řešením sporu prostřednictvím mediace, k čemuž došlo dne 8. 1. 1979 smlouvou z Montevidea.¹⁹³

Druhá fáze řešení sporu spočívala zejména ve vyjednávání kardinála Samorého coby oficiálního zástupce papeže s oběma stranami, tentokrát již v Římě. Tato jednání začala v květnu 1979 a během nich se nekonalo jediné přímé setkání zástupců sporných stran. Obě strany zvláště pouze prezentovali Vatikánu své zájmy a nároky. Rovněž bylo oběma stranám řečeno, že veškeré návrhy druhé straně budou před doručením Vatikánem kontrolovány a případně podrobeny korekturě, aby

¹⁹¹ GREENBERG, M. C. et al. *Words over War: Mediation and Arbitration to Prevent Deadly Conflict*. 1. vyd. New York: Carnegie Corporation of New York, 2000. s. 304.

¹⁹² GREIG, J. M.; DIEHL, P. F. *International Mediation*, 1. vyd. Cambridge: Polity Press, 2012. s. 27.

¹⁹³ GREENBERG, M. C. et al. *Words over War: Mediation and Arbitration to Prevent Deadly Conflict*. 1. vyd. New York: Carnegie Corporation of New York, 2000. s. 309.

neobsahovaly pro druhou stranu něco potenciálně provokačního.¹⁹⁴ Vedení mediace tímto způsobem poskytovalo Vatikánu několik výhod. Zástupci obou států byli přímo ve Vatikánu, avšak separovaní, což umožňovalo Vatikánu rychlé a snadné získávání podstatných informací, zároveň však měl pod kontrolou komunikaci mezi oběma státy.

Tím, že kardinál Samoré obě strany držel odděleně, předešel tak pravděpodobné eskalaci a zvyšování napětí, pokud by strany spolu jednaly přímo. Taktikou držení sporných stran odděleně se pak inspirovali mediátoři při sjednávání mírové smlouvy mezi Egyptem a Izraelem pod patronátem USA v Camp David v roce 1979 či Daytonské dohody během konfliktu v Bosně a Hercegovině v roce 1995.¹⁹⁵

Během této řady měsíců trvající fáze mediace se kardinál Samoré ani jeho asistent, kterým byl španělský kněz Monsignor Faustino Sainz Muñoz, nepokoušeli o směřování stran ke konkrétnímu řešení a plně se soustředili na získání dostatečných informací, přičemž se záměrně vyhýbali některým tématům. Oba zástupci Vatikánu při jednání postupovali tak, že vždy začali s těmi nejméně zásadními, a tedy i nejjednoduššími záležitostmi, a až následně se snažili propracovat k jádru sporu.¹⁹⁶

V září 1980 kardinál Samoré došel k názoru, že strany stále nejsou schopny naleznout společné řešení, a tak sám papež Jan Pavel II. přišel s vlastní propozicí. Podle tohoto návrhu by ostrovy v průlivu Beagle náležely Chile, avšak Argentíně by bylo přiznané právo plavby ve vodách průlivu Beagle. Zároveň by byla ustanovena společná práva na přírodní zdroje a vědecký výzkum ve vodách této oblasti, které papež nazval Moře míru. Zatímco Chile tento návrh přijalo, Argentina se nikdy oficiálně nevyjádřila, kromě několika připomínek ke konkrétním záležitostem v návrhu.¹⁹⁷

Během následujících tří let se celý proces mediace zpomalil, strany mezi sebou komunikovaly výhradně prostřednictvím kardinála Samorého a později po jeho smrti v roce 1981 kardinála Casaroliho, a tak nemohlo dojít k výraznějšímu pokroku v dané věci. Zároveň došlo k několika dílčím konfliktům u obou stran, které měly za následek opětovné prohloubení napětí. Nejprve Argentina uzavřela hranice a zadržela několik chilských úředníků a civilních obyvatel. Chile na to reagovalo

¹⁹⁴ GREIG, J. M.; DIEHL, P. F. *International Mediation*, 1. vyd. Cambridge: Polity Press, 2012. s. 28.

¹⁹⁵ Tamtéž, s. 30.

¹⁹⁶ GREENBERG, M. C. et al. *Words over War: Mediation and Arbitration to Prevent Deadly Conflict*. 1. vyd. New York: Carnegie Corporation of New York, 2000. s. 310-311.

¹⁹⁷ GREIG, J. M.; DIEHL, P. F. *International Mediation*, 1. vyd. Cambridge: Polity Press, 2012. s. 29.

pozatýkáním argentinských úředníků v Chile. Celý proces řešení sporu pokojnými prostředky byl opět v ohrožení.¹⁹⁸

Ke zlomu došlo až v prosinci roku 1983, kdy v Argentině po 7 letech skončila vláda vojenské junty a konaly se demokratické volby. Tato nová vláda pak stanovila vyřešení sporu o oblast průlivu Beagle jako svou prioritu, což mělo za následek obnovení přímých diplomatických jednání mezi Argentinou a Chile a zároveň pokračování v procesu mediace. Z návrhu Vatikánu následně vznikla Dohoda o míru a přátelství, kterou obě strany podepsaly v Římě v listopadu roku 1984, čímž došlo ke konečnému rozřešení sporu. Tato dohoda přiznávala Chile ostrovy v oblasti, avšak Argentině náleželo právo plavby. Strany se zároveň dohodly na vytvoření smírčí komise a rozhodčího orgánu pro řešení všech případných budoucích sporů.

5.5.3 Shrnutí případu průliv Beagle

Spor o oblast průlivu Beagle byl jeden z nejdéle trvajících sporů v historii. Za zdoluhavý lze považovat i samotný proces mediace vzhledem k jeho více než šestiletému trvání.

Nelze pochybovat o tom, že výsledek mediace byl silně ovlivněn osobou mediátora. Za případné mediátory tohoto sporu byli v polovině 70. letch považováni kupříkladu španělský král Juan Carlos I., anglická královna Alžběta II., americký ministr zahraničních věcí Henry Kissinger či generální tajemník OSN Kurt Waldheim. Že se nakonec mediace zhostil Vatikán bylo velice příhodné pro oba státy vzhledem k tomu, že v obou státech dohromady žije více než 40 milionů obyvatel hlásící se k římskokatolickému vyznání. Morální autorita papeže a jeho zástupců tak byla natolik velká, že žádná ze sporných stran by si nedovolila jejich rozhodnutí zcela ignorovat. Zároveň byl Vatikán z pohledu obou států od záležitostí Latinské Ameriky dostatečně „odproštěný“ (na rozdíl třeba od španělského krále, jakožto představitele bývalé kolonizační velmoci), takže o jeho neutralitě nemohlo být pochyb.

Mediaci sporu o oblast průlivu Beagle lze považovat za příkladnou ukázkou úspěšného jednání, kdy vytrvalý a oddaný mediátor pomáhá řešit dvěma stranám jejich neshody pokojně prostřednictvím prosazování kompromisu. Co rovněž hrálo důležitou roli v celém procesu řešení konfliktu, byla podpora, které se vatikánské

¹⁹⁸ GREENBERG, M. C. et al. *Words over War: Mediation and Arbitration to Prevent Deadly Conflict*. 1. vyd. New York: Carnegie Corporation of New York, 2000. s. 314.

mediaci dostávala ze strany římskokatolické církve obou států. Vatikán tak měl silnou domácí oporu na území obou vyjednávajících států. Což je něco, co by se v takové míře jakékoli jiné třetí straně v roli mediátora pravděpodobně nedostávalo.

Otázkou zůstává, pokud mediace má být prostředek řešení sporů, při kterém třetí nezávislá strana napomáhá stranám nejen identifikovat sporné body, jednotlivé zájmy, nároky, ale hlavně se je snaží přimět k přikročení k určitému společně přijatelnému kompromisu, bylo nutné, aby proces mediace tohoto sporu trval šest let místo původně předpokládaných šesti měsíců?

Vatikán byl od samého počátku odhodlán poskytnout sporným stranám tolik času, kolik bude potřeba, což bylo výhodné jak pro oba státy, tak pro osobu mediátora, kardinála Samorého. Kardinál Samoré mohl se zástupci stran opakovaně jednat, vést diskuze a zjišťovat stanoviska ohledně dílčích neshod. Obě strany měly více než dostatečný prostor vysvětlit své postoje a každá nuance byla dostatečně zkoumána. Samozřejmě to však vedlo k prodloužení celého procesu. Pokud měly strany důvod pro záměrné natahování, což Argentina měla a rovněž tak i činila, přístup vatikánských mediátorů jim v tom nijak nebránil.

Tím, že kardinál Samoré jednal s každou stranou samostatně a zástupci stran byli ve Vatikánu separováni, se předešlo zvyšování napětí, ke kterému by mohlo dojít, pokud by strany jednali spolu přímo, vzhledem k tomu, jak moc vyostřený spor byl. Nevýhodu tohoto uspořádání lze ovšem shledat v tom, že diplomatičtí zástupci zároveň takto neměli příležitost ke zlepšení vzájemných vztahů, což však k míře nepřátelství a nedůvěry mezi státy, mělo být rovněž prioritou.

ZÁVĚR

Tato diplomová práce byla zaměřena na způsoby řešení mezinárodních sporů. Vzhledem k velkému rozsahu této problematiky přirozeně nelze téma v jedné diplomové práci zcela vyčerpat. Práce se tak snažila postihnout alespoň základní aspekty a instituty.

Myšlenka, že by mezinárodní spory měly být řešeny raději mírovými prostředky než za pomoci zbraní, má poměrně dlouhou historii. Jak však vyplývá z předchozích stran, snahy o zakotvení metod a institucí s touto funkcí jsou teprve otázkou minulého století.

Mezinárodní právo státům neukládá povinnost řešit spory mezi sebou, pokud se však k tomu rozhodnou, mají povinnost tak činit mírovými prostředky. Mezinárodní právo pak státům poskytuje poměrně širokou škálu prostředků, jejichž prostřednictvím mají možnost spory mezi sebou řešit. Tyto prostředky můžeme rozdělovat na diplomatické (poradní) a judiciální (závazné).

Prvním prostředkem, kterému byl věnován prostor v této práci, je vyjednávání, rovněž někdy nazývané přímé diplomatické jednání. Dá se říct, že vyjednávání je primárním prostředkem, který byl využíván již starověkými státy dávno před tím, než spolu státy začaly navazovat diplomatické vztahy, a to jak pro řešení již existujících sporů, tak i pro jejich prevenci. Je to rovněž jediný prostředek řešení sporu, který nefunguje na principu intervence ze strany třetího nezávislého a do konfliktu nezapojeného subjektu. Odborníci na mezinárodní právo se přou o to, zda mají státy povinnost nejprve o všech vzniklých sporech vyjednávat. Někteří se domnívají, že se jedná o zavedené pravidlo obyčejového mezinárodního práva, tento názor však není všeobecně přijímán. Z poznatků uvedených v kapitole věnované tomuto způsobu řešení sporů však lze usoudit, že vyvinutí alespoň základního úsilí k urovnání sporu prostřednictvím vyjednávání, by bylo žádoucí vzhledem k tomu, že se jedná o nejsnazší a nejméně nákladný prostředek řešení konfliktů.

Dalším prostředkem popsaným v této práci jsou dobré služby. Dobré služby jsou způsob řešení sporu sloužící zejména k tomu, aby se vzniklý spor dále nevyostřoval. Dobré služby jsou prvním zmíněným prostředkem, kde do sporu mezi státy vstupuje třetí strana, která napomáhá stranám najít oboustranně přijatelné řešení. Podstatnou náležitostí této metody, ale i všech ostatních metod, při kterých se do procesu urovnání sporu zapojuje třetí subjekt, je tak souhlas sporných stran.

Tato metoda je často zaměňována se zprostředkováním, rozdíl mezi nimi však spočívá v míře aktivity a zapojení třetího nezávislého subjektu do procesu řešení sporu. O dobrých službách hovoříme v případě, že se třetí strana omezí na funkci jakéhosi komunikačního kanálu mezi spornými stranami. V případě, že se třetí strana aktivně zapojuje do jednání stran a sama přichází s návrhy a řešeními, jedná se zpravidla o mediátora. Není však výjimkou, aby subjekt poskytující dobré služby byl stranami požádán o zapojení do jednání, hranice mezi těmito metodami tak může být velmi neostrá.

Dalšími způsoby, prostřednictvím kterých mohou státy urovnávat spory mezi sebou, jsou vyšetřovací komise nebo smírčí řízení. Obě tyto metody zažily velký rozmach v první polovině 20. století, kdy státy uzavíraly velké množství bilaterálních i multilaterálních smluv, a to jak conciliačních, tak i smluv, kterými se zavazovaly řešit spory právě prostřednictvím vyšetřovacích komisí. V současné praxi však ani jedna z variant není příliš často užívána. Hlavním nevýhodou metody užití vyšetřovací komise lze spatřovat v jejím omezení na spory vyvolané skutkovými okolnostmi. Nevýhoda smírčího řízení pak spočívá v jeho náročnosti jak po technické, tak i po finanční stránce.

V případě, že se státům nepodaří spory vyřešit prostředky poradního charakteru, mohou se pokusit konflikt urovnat některým ze závazných způsobů, není to však podmínkou. Neúspěšná snaha o řešení sporu diplomatickými prostředky není předpokladem pro užití prostředků judiciálních. Nejprve byl v této práci věnován prostor rozhodčímu řízení, což je prostředek závazného řešení sporu, který se poprvé objevoval již v dobách starověkých řeckých městských států, avšak jeho současná podoba se ustálila koncem 18. století.

Rozhodčí řízení se od toho soudního liší zejména v jeho nestálosti. Zatímco soudní řízení probíhá před stálým soudem se stálými pravidly, rozhodčí řízení zpravidla probíhá v každém sporu odlišně. Sporné strany, které se rozhodly spor přednést rozhodčímu orgánu pak mají průběh celého řízení podstatně více ve svých rukách. Mají možnost volby pravidel, osob rozhodců, rozhodného práva či jednacích jazyka. U soudního řízení před Mezinárodním soudním dvorem, kterému se věnovala jedna z podkapitol, takovou velkou míru kontroly nad řízením strany nemají. V posledních desetiletích 20. století se začal objevovat trend vzniku nových specializovaných rozhodčích orgánů různého charakteru, což lze považovat za

projev vývoje mezinárodního rozhodčího řízení směrem k větší specializaci jednotlivých rozhodčích orgánů.

Podrobnějším rozboru v této práci byla podrobena vybraná metoda řešení sporů – mediace. Mediace je prostředek řešení sporů, který má za sebou dlouhou historii a v praxi se jedná o jednu z nejčastěji využívaných metod. Jak již bylo řečeno výše, mediace je často zaměňována s dobrými službami a hranice mezi těmito dvěma způsoby je velmi tenká. Řada odborníků zabývajících se mediací a jejími dílčími metodami pak často dobré služby chápe jako jednu z jejích technik. Ačkoli lze mediaci považovat za metodu urovnání konfliktů s opravdu všestranným využitím, práce zmínila i případy, kdy mediace nebude účinná v důsledku specifického charakteru sporných stran či vývoji daného konfliktu.

Roli mediátora může zastávat poměrně široká škála subjektů, ať už to je jednotlivec, stát, skupina států, nevládní organizace, regionální či mezinárodní organizace. A právě osoba mediátora byla jedním z nejzajímavějších aspektů v případě sporu o oblast průlivu Beagle, kdy se lze důvodně domnívat, že právě vysoká morální autorita představitele papežského státu měla hlavní podíl na uklidnění vysoce vyostřeného sporu mezi dvěma katolickými státy.

Případ průlivu Beagle byl téměř sto let trvající spor mezi Argentinou a Chile, jehož zárodkem byla smlouva upravující hranice mezi těmito státy uzavřená v roce 1881, která nedostatečně specifikovala, kterému státu náleží právě oblast průlivu Beagle. Celý spor je specifický i tím, že strany se nejprve na počátku 70. let 20. století pokusily řešit spor prostřednictvím rozhodčího řízení. Poté, co tento způsob nepřinesl kýžený výsledek, spor se mezi stranami natolik vyhrotil, že válečný konflikt byl prakticky nevyhnutelný. Doslova na poslední chvíli sám papež pověřil kardinála Samorého, aby se nejprve pokusil strany přimět k řešení sporu mediací a následně ji i vedl.

Způsob, jakým zprostředkování vedl, a techniky, které kardinál Samoré a jeho nástupce kardinál Casaroli při procesu používali, inspirovaly mediátory při řešení dalších sporů. Zástupci obou států byli ve Vatikánu drženi odděleně a veškeré návrhy druhé straně podléhaly kontrole mediátora a jeho zástupců, aby neobsahovaly něco, co by mohlo druhou stranu vyprovokovat, čímž bylo zabráněno zhoršování situace. Kardinál Samoré měl rovněž příležitost opakovaně jednat s každou stranou zvlášť a obě strany tak dostaly dostatečný prostor pro vysvětlení svých postojů.

Ke zlomu došlo až v koncem roku 1983. Důvodem tohoto zlomu pak byl konec vlády vojenské junty v Argentině a konání demokratických voleb. Nová argentinská vláda považovala konečné vyřešení sporu za prioritu, což otevřelo cestu pro vyjednání Dohody o míru a přátelství mezi oběma státy. Jen těžko můžeme polemizovat nad tím, jak dlouho by mediátorům trvalo vyřešení tohoto sporu, pokud by k pádu vlády vojenské junty v Argentině nedošlo. Zásadní roli v zamezení vypuknutí válečného konfliktu a následné zamezení gradaci celé situace mezi Argentinou a Chile však nelze kardinálovi Samorému a jeho nástupcům upřít.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

1. Seznam použité literatury

AMERASINGHE, C. F. *International Arbitral Jurisdiction*, Brill, Martinus Nijhoff, 2011, 284 s. ISBN 9789004181335.

BAR-YAACOV, N. *The Handling of International Disputes by Means of Inquiry*, Oxford University Press, 1974, 382 s. ISBN 9780192183026.

BERCOVITCH J.; RUBIN, J. Z. *Mediation in International Relations: Multiple Approaches to Conflict Management*. London: The Macmillan Press Ltd, 1992. 274 s. ISBN 9780230374690.

BERNHARDT, R. *Encyclopedia of Public International Law*. Amsterdam: North Holland Publishing Company, 1981. 224 s. ISBN 0444861408.

BILDER, Richard B. *An Overview of International Dispute Settlement*, in O'CONNELL, M. E. *International dispute settlement*. Burlington, VT: Ashgate/Dartmouth, 2003, s. 3-36. ISBN 9780754622369.

ČEPELKA, Č.; ŠTURMA, P. *Mezinárodní právo veřejné*. V Praze: C.H. Beck, 2008. Beckovy právnické učebnice, 840 s. ISBN 9788071797289.

FOMBAD, Ch. M. *Consultation and Negotiation in the Pacific Settlement of International Disputes*, in O'CONNELL, M. E. *International dispute settlement*. Burlington, VT: Ashgate/Dartmouth, 2003, s. 37-54. ISBN 9780754622369.

GRANT, J. P. *International Law*. Dundee: Dundee University Press, 2010, 162 s. ISBN 9781845861827

GREENBERG, M. C. et al. *Words over War: Mediation and Arbitration to Prevent Deadly Conflict*. 1. vyd. New York: Carnegie Corporation of New York, 2000. ISBN 0847698920. 447 s.

GREIG J. M.; DIEHL P. F. *International Mediation*, 1. vyd. Cambridge: Polity Press, 2012. ISBN 9780745653303. 244 s.

HADDADIN, M. J. *Diplomacy on the Jordan: International Conflict and Negotiated Resolution*. Boston: Springer US, 2002, 556 s. ISBN 9781461355915.

JENNINGS, R. Y. *The Proliferation of Adjudicatory Bodies: Dangers and Possible Answers*, in O'CONNELL, M. E. *International dispute settlement*. Burlington, VT: Ashgate/Dartmouth, 2003, s. 441-448. ISBN 9780754622369.

JUKES, G. *The Russo-Japanese War 1904-1905*. Oxford: Osprey, 2002, 96 s. ISBN 9781841764467.

LACHS, M. *International Law, Mediation and Negotiation*, in O'CONNELL, M. E. *International dispute settlement*. Burlington, VT: Ashgate/Dartmouth, 2003, s. 55-70. ISBN 9780754622369.

LEBOW, R. N. *Accident and Crisis: The Dogger Bank Affair*, in O'CONNELL, M. E. *International dispute settlement*. Burlington, VT: Ashgate/Dartmouth, 2003, s. 121-132. ISBN 9780754622369.

MALENOVSKÝ, J. *Mezinárodní právo veřejné: obecná část a poměr k jiným právním systémům*. 6., upr. a dopl. vyd. Brno: Doplněk, 2014. 499 s. ISBN 9788072393183

MERRILLS, J. G. *International Dispute Settlement*, 5. vyd. Cambridge University Press, 2011. 359 s. ISBN 9780521199094.

O'CONNELL, M. E. *International dispute settlement*. Burlington, VT: Ashgate/Dartmouth, 2003, 552 s. ISBN 9780754622369.

ONDŘEJ, J.; POTOČNÝ, M. *Mezinárodní právo veřejné: zvláštní část*. 6. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2011. Beckovy právnické učebnice, 560 s. ISBN 9788074003981.

ONDŘEJ, J.; POTOČNÝ, M. *Obecné mezinárodní právo v dokumentech*. 3. doplněné vydání. Praha: C.H. Beck, 2010, Beckovy právnické učebnice. 341 s. ISBN 9788074003301.

QUINTANA, J. J. *Litigation at the International Court of Justice: Practise and Procedure*. 1. vyd. Leiden: Koninklijke Brill, 2015, 1356 s. ISBN 9789004297500.

SCHEU, H. Ch. *Úvod do mezinárodního práva veřejného*. Praha: Auditorium, 2010, 142 s. ISBN 9788087284056.

SHAW, M. N. *International Law*. 6. vyd. Cambridge: Cambridge University Press, 2008. 1542 s. ISBN 9780521728140.

ŠTURMA, P. et al. *Výběr případů z mezinárodního práva veřejného*. V Praze: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2009, 209 s. ISBN 9788087146224.

WAISOVÁ, Š. *Řešení konfliktů v mezinárodních vztazích*. V Praze: Vydavatelství Aleš Čeněk, 2011, 250 s. ISBN 9788073803391.

WILKENFELD, J. a spol. *Mediating International Crises*, 1. vyd. Routledge, 2005, 248 s. ISBN 0415700671.

2. Seznam použitých článků a internetových zdrojů

AL-JAGHOUB, M. *The Advisory and Adjudicatory Role of the International Court of Justice*. University of Jordan: Law Sciences, 2016. 43 (3), s. 1395-1404.

BERCOVITCH, J.; WELLS, R. *Evaluating Mediation Strategies: A Theoretical and Empirical Analysis*, *Peace & Change*, 1993, 18 (1) s. 3-23.

FRASER, H.S. *Sketch of the History of International Arbitration* [online]. 11 Cornell L. Rev. 179, 1926 [cit. 2018-03-16], Dostupné z: <<https://scholarship.law.cornell.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1236&context=clr>>.

Handbook on the Peaceful Settlement of Disputes between States [online]. New York: United Nations, Office of Legal Affairs, 1992 [cit. 2018-02-06]. ISBN 9211334284. Dostupné z: <<http://www.un.org/law/books/HandbookOnPSD.pdf>>.

IRAN-UNITED STATES CLAIMS TRIBUNAL: About the Tribunal [online]. [cit. 2018-03-21]. Dostupné z: <<https://www.iusct.net/Pages/Public/A-About.aspx>>.

Jay Treaty, 1794. The Avalon Project: Documents in Law, History and Diplomacy [online]. [cit. 2018-03-17]. Dostupné z: <http://avalon.law.yale.edu/18th_century/jay.asp>.

Judgments, Advisory Opinions and Orders. International Court of Justice [online]. [cit. 2018-04-08]. Dostupné z: <<http://www.icj-cij.org/en/decisions/advisory-opinion/1946/2018/desc>>

Mediation Support Overview. [online]. UN Peacemaker. [cit. 2018-04-01]. Dostupné z: <<https://peacemaker.un.org/mediation-support>>.

ONDŘEJ, J. *Význam Haagské mírové konference z roku 1899 pro vývoj práva ozbrojených konfliktů. Mezinárodní vztahy* [online]. 2000. [cit. 2018-02-12]. ISSN 03231844. Dostupné z: <<https://mv.iir.cz/issue/view/108>>.

PETERS, A. *International Dispute Settlement: A Network of Cooperational Duties* [online]. European Journal of International Law, 2003, [cit. 2018-02-28]. Dostupné z: <<http://www.ejil.org/article.php?article=401&issue=24>>

POTOČNÝ, M. *Kodifikace zásad přátelských vztahů a spolupráce mezi státy vstupuje do závěrečné fáze* [online], 1969. [cit. 2018-02-18]. Dostupné z: <<https://mv.iir.cz/article/view/643/687>>.

Report of the Secretary-General on United Nations Activities in Support of Mediation [online], New York: United Nations, 2017 [cit. 2018-04-01] 25 s. Dostupné z: <<https://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/DPA%20Report%20REV9%20ENG%20WEB.PDF>>.

The History of Permanent Court of International Justice [online]. [cit. 2018-03-21]. Dostupné z: <<http://www.icj-cij.org/en/history>>.

The International Court of Justice: Handbook [online]. The Hague, I.C.J., 2014 [cit. 2018-03-25], 316 s. ISBN 9789210711708. Dostupné z: <http://legal.un.org/avl/pdf/rs/other_resources/manuel_en.pdf>.

THIRLWAY, H. *The International Court of Justice: Cruising Ahead at 70*. Leiden Journal of International Law. 2016, 29 (4), s. 1103-1119.

United Nations Guidance for Effective Mediation [online], New York: United Nations, 2012 [cit. 2018-04-01], 23 s. Dostupné z: <https://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/GuidanceEffectiveMediation_UNDPA2012%28english%29_1.pdf>.

WILLING BACH, T. *The Proposed International Tribunal of Arbitration of 1623* [online]. [cit. 2018-03-21]. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/983742?seq=1#page_scan_tab_contents>.

3. Seznam použitých právních předpisů

1899 Convention for the Pacific Settlement of International Disputes. [online]. Permanent Court of Arbitration. [cit. 2018-04-01]. Dostupné z: <<https://pca-cpa.org/wp-content/uploads/sites/175/2016/01/1899-Convention-for-the-Pacific-Settlement-of-International-Disputes.pdf>>.

1907 Convention for the Pacific Settlement of International Disputes. [online]. Permanent Court of Arbitration. [cit. 2018-04-01]. Dostupné z: <<https://pca-cpa.org/wp-content/uploads/sites/175/2016/01/1907-Convention-for-the-Pacific-Settlement-of-International-Disputes.pdf>>.

American Treaty on Pacific Settlement (Pact of Bogota), 1948. [online]. United Nations. [cit. 2018-04-01]. Dostupné z: <<https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%2030/volume-30-I-449-English.pdf>>.

Convention on the Settlement of Investment Disputes between States and National of other States, 1965. [online]. Permanent Court of Arbitration. [cit. 2018-04-01]. Dostupné z: <<https://pca-cpa.org/wp-content/uploads/sites/175/2016/01/Convention-on-the-Settlement-of-Investment-Disputes-between-States-and-Nationals-of-Other-States.pdf>>.

Declaration on Principles of International Law concerning Friendly Relations and Co-operation among States in accordance with the Charter of the United Nations, 1970. [online]. United Nations. [cit. 2018-04-01]. Dostupné z: <<http://www.un-documents.net/a25r2625.htm>>.

Declaration on the Prevention and Removal of Disputes and Situation which may threaten International Peace and Security and on the role of the United Nations in this field. [online]. United Nations. [cit. 2018-04-01]. Dostupné z: <<http://www.un.org/documents/ga/res/43/a43r051.htm>>.

Declarations recognizing the jurisdiction of the Court as compulsory [online]. [cit. 2018-03-25]. Dostupné z: <<http://www.icj-cij.org/en/declarations>>.

European Convention for the Peaceful Settlement of Disputes. [online]. Council of Europe. [cit. 2018-04-01]. Dostupné z: <<https://rm.coe.int/1680064586>>.

General Act on Pacific Settlement of International Disputes. [online]. Centre For International Law. [cit. 2018-04-01]. Dostupné z: <<https://cil.nus.edu.sg/wp-content/uploads/formidable/18/1928-General-Act-of-Arbitration.pdf>>

Charta Organizace spojených národů a Statut Mezinárodního soudního dvora. [online] Organizace spojených národů. [cit. 2018-04-01]. Dostupné z: <<http://www.osn.cz/wp-content/uploads/2015/03/charta-organizace-spojnych-narodu-a-statut-mezinarodniho-soudniho-dvora.pdf>>.

Rules of the International Court of Justice. [online]. International Court of Justice. [cit. 2018-04-01]. Dostupné z: <<http://www.icj-cij.org/en/rules>>

Manila Declaration on the Peaceful Settlement of International Disputes, 1982. [online]. United Nations. [cit. 2018-04-01]. Dostupné z: <<http://www.un.org/documents/ga/res/37/a37r010.htm>>.

The Covenant of the League of Nations. [online]. Lillian Goldman Law Library, 2008. [cit. 2018-04-01]. Dostupné z: <http://avalon.law.yale.edu/20th_century/leagcov.asp>.

United Nations Convention on the Law of the Sea, 1982. [online]. United Nations. [cit. 2018-04-01]. Dostupné z: <http://www.un.org/depts/los/convention_agreements/texts/unclos/unclos_e.pdf>.

Vienna Convention on the Law of Treaties. [online]. United Nations. [cit. 2018-04-01]. Dostupné z: <http://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/1_1_1969.pdf>.

Vyhláška Ministra zahraničních věcí č. 76/1962 Sb., o Smlouvě o Antarktidě.

4. Seznam použitých rozhodnutí

Affaire Nottebohm (Liechtenstein v. Guatemala). Judgment. International Court of Justice. 1955.

Arbitral Award of 31 July 1989 (Guinea-Bissau v. Senegal). Judgment. International Court of Justice. 1991.

Certain German Interests in Polish Upper Silesia (Germany v. Poland). Judgement. Permanent Court of International Justice. 1926.

Diplomatic and Consular Staff In Tehran (United States of America v. Iran). Judgment. International Court of Justice. 1980.

Fisheries Jurisdiction (United Kingdom v. Iceland). Judgment. International Court of Justice. 1974.

Chorzów Factory Case (Germany v. Poland). Judgement. Permanent Court of International Justice. 1928.

German External Debts (Switzerland v. Germany). Arbitral Award. Arbitral Tribunal for the Agreement on German External Debts. 1958.

LaGrand (Germany v. United States of America), Judgment. International Court of Justice. 2001.

Lake Lanoux Arbitration (France v. Spain). Arbitral Award. Arbitral Tribunal. 1957.

Mavrommatis Palestine Concessions (Greece v. Great Britain). Judgment. Permanent Court of International Justice. 1924.

Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua (Nicaragua v. United States of America). Judgment. International Court of Justice. 1986.

North Sea Continental Shelf (Germany v. Denmark, Netherlands). Judgment. International Court of Justice. 1969.

Status of Eastern Carelia (Finland v. Russia). Judgement. Permanent Court of International Justice. 1923.

Řešení mezinárodních sporů – vybrané aspekty

Abstrakt

Tato diplomová práce se zabývá vybranými aspekty způsobů řešení mezinárodních sporů, a to jak v současnosti, tak i v historii mezinárodního práva. Práce je rozdělena do pěti hlavních kapitol, které jsou dále členěny podle rozsahu dané problematiky.

První kapitola se zabývá vymezením mezinárodního sporu. Kromě uvedení definice a jejího původu je v této kapitole rovněž věnován prostor rozboru povinnosti států řešit spory mezi sebou a povinnosti řešit spory pokojnými prostředky.

Druhá kapitola se pak věnuje historickému vývoji řešení mezinárodních konfliktů, zmiňuje Haagské mírové konference, založení Společnosti národů, Briand-Kelloggův pakt, založení Organizace spojených národů a další důležité milníky.

Následující kapitola se pak zaměřuje na rozbor zásady pokojného řešení sporů a její vztah k ostatním zásadám mezinárodního práva veřejného.

Čtvrtá kapitola, která je obsahově nejrozsáhlejší, se zabývá jednotlivými způsoby řešení sporů, a to jak diplomatickými, tak i judičiálními. Každému způsobu je věnován samostatná část zabývající se stručným vývojem dané metody, porovnání s ostatními způsoby a rovněž i zhodnocením využití dané metody v praxi.

Poslední kapitola je věnována vybranému způsobu řešení mezinárodních sporů, a to mediaci. Dílčí podkapitoly se věnují metodám mediace, mediátorům. V neposlední řadě je pak věnován prostor rozboru případu argentinsko-chilského sporu o oblast průlivu Beagle. Tento případ byl výjimečný jednak délkou trvání samotného sporu, následně i délkou procesu mediace a v neposlední řadě pak postavou mediátora, kterým byl samotným papežem pověřený kardinál Samoré.

Cílem práce je obecná analýza jednotlivých způsobů pokojného řešení sporů a jejich porovnání, a rovněž pak i rozbor vybraného způsobu, mediace, a zhodnocení jejího užití na konkrétním případě.

Klíčová slova: mezinárodní spor, zásada pokojného řešení sporů, mediace.

International Dispute Settlement – selected aspects

Abstract

This diploma thesis deals with selected aspects of the international dispute settlement not only in current international public law but also in its history.

The thesis is divided into five chapters which are also further divided into a number of subchapters depending on the complexity of each topic.

The first chapter is dedicated to the definition of international dispute. Apart from that the chapter also deals with the obligation of states to settle their disputes and to settle them by peaceful means.

The historical background of the international dispute settlement is described in the second chapter. Important events such as Hague Peace Conferences, founding of the League of Nations, the Briand-Kellog Pact and founding of the United Nations among others are all mentioned in this chapter because of their impact on the course of this field of international relations.

The third chapter focuses on the analysis of the principle of the peaceful settlement of disputes and its link to other related principles of international law.

The fourth chapter is dedicated to individual means of peaceful settlement. Every method is described individually, with a brief historical background, comparison to other methods and analysis of the application on specific cases.

The last chapter is focused on the selected method, which in this case is mediation. The chapter is divided into subchapters dedicated to different methods of mediation or to the role of the mediator. A separate subchapter is dedicated to the analysis of the Beagle Channel case, a dispute between Argentina and Chile which was mediated by Cardinal Samoré appointed by the Pope.

The aim of this thesis is a general analysis of each of the means of peaceful settlement, their comparison as well as analysis of the selected method, mediation, and evaluation the use of this method in the conflict between Argentina and Chile.

Key words: international dispute, principle of peaceful settlement of disputes, mediation.